

FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

ZAMBIA:

Norad-prosjekt reddet elefantene

For ti år siden var elefantene truet av utryddelse i Luangwa i Zambia. Siden den gang er antallet elefanter mer enn fordoblet – fra 5000 til 12.000 individer – blant annet med hjelp av norske bistandspenger og ekspertise. Men problemer oppstår, når turist-dollar skal fordeles til landsbyene. **side 12-13**

bistandsaktuelt

Utgitt av NORAD

fagblad om utviklingssamarbeid · nr.2 · 1998

PLO-topp Abu Ala om korrupsjon
side 3

Intervju med Kenneth Kaunda
side 14

Utviklingsland skylder Norge 4,5 mrd. kroner

Omlag 80 prosent skyldes «skipseksport-kampanjen»

Norge har til gode tilsammen 4,5 milliarder kroner i utviklingsland. Omlag 80 prosent av dette kan tilskrives den såkalte «skipseksport-kampanjen» fra 1970- og 80-tallet – et politisk tiltak utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson har kalt

«en skamplett i norsk utviklingshjelps historie».

For de ni første månedene av 1998 utgjorde innbetalingene til Norge av renter og avdrag fra utviklingsland omlag 100 millioner kroner.

Med den nye «Gjeldsplanen» kan flere av landene ha håp om å kvitte seg med sin «norske» gjeld.

Bistandsaktuelt gir deg oversikten over utviklingslandenes Norges-gjeld.

Side 8-12

Må spise fiske-skjeletter
side 15

Folkehjelpa samler mine-lukt
side 16

Polygami i Senegal
side 21

FOTO: MAGNUS ROSSHAGEN

Hva nå – lille land?

■ Er Nicaragua satt 20 år tilbake? Eller 30? Folk på landsbygda har ikke tid til slike teoretiske problemstillinger. For dem handler det om å grave fram sitt livsgrunnlag – hus, åkre og eiendeler – under tonn med gjørme.

■ Noen mener likevel at orkanen Mitch også kan komme til å bety noe positivt. – Mange er opptatt av hvordan man kan bruke katastrofen til å få Nicaragua ut av underutviklingens onde sirkel, sier Norges ambassadør i Managua, Ingunn Klepvisk.

■ Nicaraguas framtid avhenger både av donorenes velvilje – og, ikke minst, av Aleman-regjeringens styringsevne og hederlighet. – Donorene bør stille mye strengere krav, fastslår Latin-Amerika-ekspert Vegard Bye. **Side 4-6**

A-post
RETURADRESSE: Bistandsaktuelt,
boks 8034 Dep., 0030 Oslo.

Et bistandspolitisk paradoks

AV STEFAN MIDTEIDE

DEBATT

Norge satser stort på å støtte utvikling av små og mellomstore bedrifter i Sør gjennom nyetablerte NORFUND. Men disse bedriftene er de samme som blir mest sårbare av den handelspolitikken Norge støtter opp under internasjonalt. Mens Norge setter krav om «joint ventures» for å få tilgang til NORFUND-midler, skal ikke våre samarbeidsland få sette de samme kravene når det passer dem. Dette er et bistandspolitisk paradoks som få stiller spørsmålstegn ved.

Norske myndigheter vil styrke utviklingen av små og mellomstore bedrifter i utviklingsland. Det er positivt. Som et ledd i denne strategien er NORFUND etablert. NORFUND-ideen er å skaffe risikokapital til industriprosjekter i Sør. Små og mellomstore bedrifter har en viktig plass i næringsutviklingen i Sør. Disse bedriftene er ofte lokalt basert og har relativt store positive økonomiske ringvirkninger lokalt.

Den internasjonale handelspolitikken legger imidlertid knallhardt press på nettopp disse bedriftene. Markedene åpnes raskt og statene får stadig mindre innflytelse i den økonomiske politikken. Vilårene for å etablere et lokalbasert næringsliv blir stadig vanskeligere.

Vår egen industrihistorie er full av eksempler på at staten har vært aktiv med å hjelpe næringslivet på beina for den internasjonale konkurransen kommer inn for fullt. Myndighetene har kunne sette rammer for hvordan utenlandsk næringsliv skal etablere seg i Norge. Den norske konsesjonslovgivningen har vært en viktig del av dette.

Men på de internasjonale forhandlingsarenaene jobbes det hardt med å få stoppet bruken av slike industripolitiske virkemidler. Verdens handelsorganisasjon (WTO) har kommet langt i forhold til å fjerne tollsatser. Nå er det investeringspolitikken som skal temmes.

Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD) har forhandlet om den multilaterale investeringsavtalen (MAI) i flere år. Hovedpoenget i avtaleutkastet er at utenlandske selskaper skal få investere i et land på samme vilkår som innenlandske selskaper. Avtaleutkastet gjelder i utgangspunktet i OECD-

området, men det er liten tvil om at næringslivet ønsker en slik avtale på globalt nivå. Det er utenfor OECD-området at de nye interessante investeringene vil finne sted.

MAI inneholder en lang liste over industripolitiske virkemidler som statene ikke skal få bruke. Blant annet skal man ikke kunne sette krav om at det utenlandske selskapet skal benytte seg av lokale produsenter. Andre krav som forbyr er for eksempel krav om teknologioverføringer eller inngåelse av «joint ventures».

Dette er virkemidler som brukes for å sørge for at utenlandske direkteinvesteringer får lokale ringvirkninger. Det handler ikke om å utestenge utenlandske bedrifter fra å etablere seg i et marked, men om å sørge for at flernasjonale selskapers etablering får positive virkninger for landet de etablerer seg i.

Noen hevder at konkurransen om utenlandske investeringer er så hard at land i Sør ikke kan gjøre annet enn å holde fingrene av fatet overfor utenlandske investorer. Årets statistikk fra FN's «World Investment Report» viser noe annet. Et lands investeringspolitikk er ikke avgjørende for om investorene kommer eller ei. India og Kina er land med en relativt aktiv politikk overfor utenlandske investorer og det er nok av bedrifter som vil investere her.

Norske myndigheter har holdt en lav profil i forhold til MAI, men

Små og mellomstore bedrifter, blant annet innen transport, har en viktig plass i næringsstrukturen i Sør.

FOTO: OLE BERNT FRØSHAUG

har likevel forsvart forhandlingene og innholdet. I bistandssammenheng er dette interessant fordi gruppen av 77 utviklingsland (G77) allerede i 1996 motsatte seg forsøket på å forhandle om en slik investeringsavtale. Det er også interessant å se at Norge på den ene side satser stort på NORFUND for å stimulere til «joint ventures» i Sør. I en del av prosjektene som NORFUND skal gå inn i, er forutsetningen at de har norske deltakere. Norge kan altså kreve «joint ventures» for at andre skal få tilgang til våre bistandsmidler.

Våre samarbeidsland skal imidlertid ikke få lov til å kreve «joint ventures» for at flernasjonale selskaper skal etablere seg innenlands. MAI utelukker som nevnt muligheten til å kreve «joint ventures». Dette er et bistandspolitisk paradoks.

MAI-forhandlingene ligger i grøfta. Likevel er presset stort for å videreforshandle en internasjonal avtale om investeringer. Vi nærmer oss nye forhandlinger i WTO og det er uklart om det blir forhandlinger om en investeringsavtale der Norge ønsker å framstå som imøtekommende overfor behovene i våre samarbeidsland. Da bør regjeringen også spørre seg om den handelspolitikken den støtter internasjonalt fremmer utviklingslandenes muligheter til å velge sin egen utviklingsstrategi. MAI ville neppe ha gjort det.

Stefan Midteide er fagkonsulent i Forum for Utvikling og Miljø.

Tilbakeviser Kambodsja-kritikk

DEBATT

• GUNNAR ZACHRISEN

I den grad Tor Eldens innlegg er ment som en kritikk av norsk utenriks- og bistandspolitikk skyter den langt over mål, sier statssekretær Leiv Lunde i en kommentar til et innlegg av Redd Barnas generalsekretær om norsk Kambodsja-politikk i Bistandsaktuelt nr. 1.

«...hensynet til demokrati og menneskerettigheter burde tale for en opptrapping av norsk bistand og støtte til Kambodsja.», skrev Elden, som mener Norge og det internasjonale samfunn har vært for passive og restriktive overfor landet etter sommerens valg. «Resultatet er nå at en i stedet for å pleie spiren til et demokrati, sitter på gjerdet for å se om spiren visner eller gror.», skrev han, og fastslo samtidig at regjeringens politikk overfor Kambodsja var uklart.

Både den forrige og nåværende regjering har ført en konsistent politikk overfor Kambodsja. Vi sa klart i fra i forhold til den politiske utviklingen i 1997, som innebar en svært beklagelig avvikling av en gryende, positiv politisk prosess. Som et ledd i

denne markeringen innførte vi visse restriksjoner på bistand til Kambodsja, et land vi for øvrig ikke har noe stat-til-stat-samarbeid med, sier Lunde.

Han viser til at Jagland-regjeringen, etter Hun Sens kupp i juli 1997, rettet bistanden til Kambodsja i enda større grad inn mot demokrati og menneskerettigheter – og markerte at den ikke skulle være «regimeunderstøttende».

– Vi så ikke noen grunn til å endre på denne linjen, siden det ikke kunne vises til noen beviselig og tydelig demokratisk framgang, sier Lunde.

Statssekretæren mener at Eldens innlegg kan gi et falsk inntrykk av at Norge ikke prioriterer Kambodsja overhodet, og viser til at bistanden er økt fra 37 millioner kroner i 1996 til 47 millioner kroner i 1997. I 1998 vil overføringen av bistandsmidler til landet være på omtrent samme nivå som året før, og det foreligger ikke planer om noen vesentlig opptrapping.

– Her er det en konsistens i forholdet mellom bevilgninger og en

”

Både den forrige og nåværende regjering har ført en konsistent politikk overfor Kambodsja.

Statssekretær
Leiv Lunde

markert politikk, samtidig som vi ikke glemmer ofrene for regimets politikk, sier Lunde.

Han opplyser samtidig at Kambodsja er tema for et donormøte (CG-møte) i Tokyo i februar, der det norske utenriksdepartementet vil være til stede. Forut for møtet vil det være konsultasjoner både med sentrale aktører i Norge og mellom de nordiske land og mellom andre givere.

– Vi kommer til å invitere til en idédugnad i Norge i desember eller januar, med sikte på å kunne bidra på best mulig måte for å få til positive resultater i bistanden overfor Kambodsja. Både frivillige organisasjoner og politiske miljøer vil da få anledning til å ytre sine synspunkter, sier Lunde.

Rettelse

OD I 1999. Operasjon Dagsverk gjør oppmerksom på at årstallet ble feil i artikkelen om OD i Bistandsaktuelt nr. 1. De sju søkerne er søkere til OD 1999 – ikke OD 2000, som det står i overskriften.

bistands
aktuelt

Fagblad om utviklingssamarbeid
nr. 2/98

Ansvarlig redaktør:
Raymond Johansen

Redaktør:
Gunnar Zachrisen

E-mail:
gunnar.zachrisen@norad.no

Journalister:
Bibiana Dahle Piene
Odd Iglebæk

Redaksjonsråd:
Karen Brit Feldberg,
Høgskolen i Oslo,
Patrik Ekløf,
Fellesrådet for Afrika,
John Jones,
Diakonhjemmets
Internasjonale Senter,
Bjørn Johannessen,
underdirektør NORAD

Postadresse:
Boks 8034 Dep.,
0030 Oslo

Kontoradresse:
Tollbugt. 31, Oslo

Telefon sentralbord:
22 31 44 00

Telefon redaksjon:
22 31 46 47/
22 31 46 46

Fax: 22 31 44 74

Design/produksjon:
OK grafisk byrå as

Trykk:
Media Øst Trykk AS,
Lillestrøm

Abonnement:
Bistandsaktuelt,
c/o Norsk Fredskorpssamband
Drift A/S, boks 6747
St. Olavs plass, 0130 Oslo.
Telefon: 22 99 46 00.
Fax: 22 99 46 01.

Abonnementet er gratis.

Artikler i Bistandsaktuelt
uttrykker ikke nødvendigvis
et offisielt syn.

Utgever:

NORAD
DIREKTORATET FOR
UTVIKLINGSHJELP
NORWEGIAN AGENCY FOR
DEVELOPMENT COOPERATION

ISSN 1501-0201

Redaksjonen avsluttet:
14. desember 1998

MÅNEDENS SITAT:

«For en shabby by. Selv Arbeidsdepartementets bygning skriker etter en malerkost.»

Journalist Thomas Vermes
rapporterer fra Dar es Salaam,
Nationen 5. desember 1998.

Korrupsjon og bistand

LEDER

I alle år Norge har drevet med bilateral bistand har også korrupsjonsspøkelset hengt med som nissen på lasset. Beskyldningene om at man gjennom bistanden gir støtte til korrupte regimer og politikere har hele tiden vært tilstede – selv om de har variert i styrke og hyppighet.

Mange har tydd til en svart/hvitt-tilnærming for å få fram sine synspunkter – noe som lett har ført til moralistiske diskusjoner, som ikke fører oss framover. Korrupsjon er et komplekst problem som fortjener å bli diskutert. Det er forskjell på Suharto i Indonesia og en fattig embedsmann i Uganda, som er avhengig av en «ekstra» slant for å klare og forsørge sin familie. Korrupsjon i det små handler om å overleve.

I mange fattige land forventes det, når man fastsetter lønningene i offentlig sektor, at man klarer å få noen tillegg på andre måter. Menesker i disse landene er ikke annerledes enn nordmenn, med stort sett samme moralske standard.

Grunnen til at det går så bra i Norge er at vi har klart å bygge opp en effektiv forvaltning, for eksempel i fiskerisektoren og overfor oljeselskapene i Nordsjøen. Det er nettopp derfor norsk bistand satser så sterkt på institusjons- og forvaltningsbygging. På mange måter er dette det viktigste norsk bistand kan bidra med.

Det er mange eksempler på at det er regimenes egen politikk som skaper de virkelige forbryterne. Toppene i samfunnet fordeler pengene og makten til sine familier og venner og bruker sin makt til å holde det brede lag i en ufattelig fattigdom. Deres eget rettssystem gir bare sikkerhet for de få som har innflytelse, eller kjenner noen som har det.

Dessverre er det mange eksempler på at tidligere frigjøringsledere blir minst like stormannsgale som sine forgjengere når de inntar presidentstolen. Avstanden til folket kan bli sjenerende stor, og virkelighetsoppfatningen preget av dette. Det er derfor viktig at man ikke går seg vill i kulturelle forklaringer når man erfarer at alle blir like etter en stund. Det som skjedde i Indonesia bør være en vekker for mange som forklarte Suhartos og Marcos' økonomiske disposisjoner med at dette var en del av den asiatiske kulturen. Opprøret i Djakartas gater forteller oss at det presidenten bedrev har liten aksept i asiatisk kultur.

Det er viktig i ettertid å diskutere om man gjennom bistand og næringsliv kan spille en enda mer aktiv pådriverrolle i kampen mot korrupsjon enn tilfellet har vært i Asia. Uansett er det viktig at norsk næringsliv, norske frivillige organisasjoner og myndigheter engasjerer seg. Historien kan vise til svært få eksempler hvor boikott er et godt virkemiddel – kanskje med unntak av Sør-Afrika.

Innenfor bistanden er det spesielt viktig å være opptatt av korrupsjon som et problem, særlig når den eneste «friske» kapitalen kommer fra eksterne bidragsytere. I mange av disse landene er det få offentlige institusjoner, dårlig utbygd lovverk og en mangel på utdannet personell. Bistandspengene gjør at avsenderen har makt, og at den som mottar pengene får ekstra innflytelse. I tillegg vektlegger man at mottakeren selv skal bestemme hvor det er størst behov for å bruke pengene.

Stat-til-stat-bistand er risikabelt, men uten at man styrker mottakerens institusjoner, lovverk og den offentlige infrastrukturen vil det være vanskelig å bidra til en utvikling som kommer alle til gode.

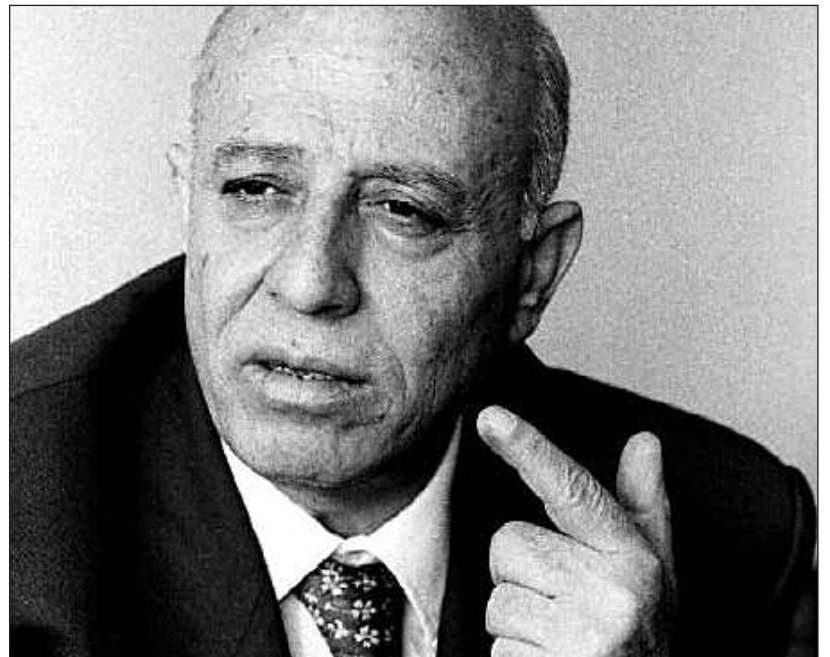
Men det er mange fallgruver. En offentlig debatt vil være et viktig virkemiddel for å hindre at man faller i disse gruvene.

RJ

Dessverre er det mange tidligere frigjøringsledere som blir minst like stormannsgale som sine forgjengere når de inntar presidentstolen.

Hvem: Ahmed Qurei, ofte kalt Abu Ala, mektig PLO-politiker og tidligere «Oslo-forhandler».

Tema: Bistand, korrupsjon, økonomisk vekst og fredsprosess.

PLOs økonomisjef Ahmed Qurei, også kalt Abu Ala, hevder at palestinske selvstyremyndigheter tar korrupsjonsproblemet på alvor. ARKIVFOTO: KNUST SNARE, SCAN-FOTO

– Vi rydder opp

PLO-topp Abu Ala forsikrer at korrupsjonen tas på alvor

JERUSALEM (b-a): På en giverlandskonferanse i USA i begynnelsen av desember ble den palestinske selvstyremyndigheten lovet mer enn 15 milliarder nye kroner fra donorer, hvorav 1,3 milliarder kroner fra Norge. Dagen før sprakk nyheten om en hemmelig EU-rapport som konkluderte med at PLO-topper har brukt minst 150 millioner kroner av EU-midler til luksusboliger

• I MIDTØSTEN: ROGER HERCZ

Vi har snakket med «Oslo-forhandleren» Ahmed Qurei, bedre kjent som Abu Ala, om forholdet mellom økonomisk vekst og fredsprosessen, og om de nye anklagene om korrupsjon i selvstyremyndigheten. Abu Ala, en tidligere bankmann som ble ansvarlig for økonomien i PLO, er i dag ordfører i det palestinske parlamentet og en av toppkandidatene til å overta som palestinernes president etter Yasser Arafat.

■ Den palestinske myndigheten ble i giverlandskonferansen i Washington, der hele 50 land og organisasjoner deltok, lovet rundt tre milliarder dollar i økonomisk støtte. Gir dette grunn til håp?

– Nye støttebevilgninger er et godt signal fra det internasjonale samfunnet om at de støtter fredsprosessen generelt og det palestinske folket spesielt. Selvfølgelig gir dette oss nye håp. Men nå har vi et alvorlig problem med fangene (palestinske fanger som Israel nekter å løslate, red.anm.) og utbyggingen av (de jødiske, red. anm.) bosettingene. Den økonomiske situasjonen er viktig, men dette er ikke hovedsaken. Saken dreier seg om fred, om prinsippene for fred, om fremtiden, og å få en slutt på okkupasjonen.

■ Samtidig med giverlandskonferansen kom det nye avsløringer om korrupsjon i selvstyremyndigheten. Blant annet skal økonomiske støtte fra EU ha blitt brukt til å bygge fine leiligheter for palestinske generaler i stedet for et boligprosjekt for fattige?

– Jeg sier ikke at det ikke blir gjort feil. I alle land over hele verden blir det gjort gale ting. Også her blir det gjort feil. Men vi undersøker alt det-

te, det være seg korrupsjon eller noe annet. Vi retter på så mye som mulig, og vi vil ikke glemme eller se på lett på feil som

har med korrupsjon å gjøre. Vi tar alvorlige skritt.

■ Andre ser ikke ut til å være helt enig. Da Arafat valgte å ignorere det palestinske parlamentets krav om å sparke korrupsjonsanklagede statsråder, gikk Hanan Ashrawi ut av regjeringen i protest?

– Dette er hennes personlige sak. Hun ble tilbudt å bli turistminister, men hun ville bare være minister for høyere utdanning. Så da gikk hun. Når ting ser ut til å gå i deres favør sier folk at alt er bra, men når de ikke er tilfredse sier de at ting er korrupte. Jeg tror dette er en menneskelig følelse, er du ikke enig? Men Hanan er et godt menneske.

■ Men hva slags skritt har blitt tatt?

– Vi har nye statsråder. Vi har åtte nye statsråder med et veldig godt omdømme, med god effektivitet og stor kapasitet. Dette er et nytt tilskudd til regjeringsskabinettet.

■ Så du vil si at korrupsjonen hører fortiden til?

– Problemet hører fortiden til, men også fremtiden. Hvis våre øyne ikke er åpne vil dette bli et problem for fremtiden. I alle land er kontroll det eneste som kan hindre korrupsjon.

■ Men når man snakker med vanlige folk i byene, i landsbyene og i flyktningeleirene, får man lett inntrykk av at mange er skuffede over selvstyremyndigheten nettopp på grunn av korrupsjonen. Er ikke dette en fare når det gjelder folkets støtte til styret og hva slags stat som vil bli opprettet?

– Selvfølgelig liker ikke folk korrupsjonen, og det er jeg helt enig i. Men Arafat tar alvorlige skritt for å forandre situasjonen, den palestinske lovgivende forsamling tar skritt. Og vi har nye statsråder. Folk har blitt skiftet ut.

■ Internasjonal økonomisk støtte går blant annet til opprettelsen av industriparke for å lette den høye arbeidsledigheten i Gaza, samt bedre den palestinske økonomien. Men samtidig reklameres det med, for å tiltrekke utenlandsk industri, at arbeiderne ikke vil få rett til å organisere seg?

– Vi håper industriparken kan bedre folks kår. Men jeg kan love dere at arbeiderne vil ha rett til å organisere seg.

Nicaragua – år null etter orkanen

Fritt fram for epidemier, konflikter og korrupsjon?

MATAGALPA (b-a): Ødeleggelsene her i Aranjuez er store. Det meste av mange års arbeid er gått tapt og hjelpeorganisasjonene har for lengst innstilt seg på å begynne på nytt: Titusener av hus og latriner må gjenreises, broer settes opp og veier gjøres framkommelige. Ekspertene diskuterer: Er Nicaragua satt 10 år tilbake? Eller er det 30?

NICARAGUA

• I NICARAGUA: ROY KRØVEL

I fjellbygdene nord i Nicaragua har de ikke tid til slike teoretiske problemstillinger. I gjørme til over støvelene trasker viseordfører Victor Emanuel Perez Gutierrez fra landsbyen Aranjuez omkring med et dystert uttrykk.

– Det er ikke mye igjen av det norske kaffeprojektet oppe i åsen der, sier han.

– Og der, litt lenger framme, stod det et hus. Det er bare restene igjen.

Pesten kommer. – I landsbyene her omkring ligger fortsatt de døde under et lag med stein, husrester og jord, forklarer landsbyleder Antonio Ramos i Las Mesas, en av smålandsbyene i Matagalpa, og peker opp i fjellene. Det har allerede gått fire uker siden stormen, men fortsatt kommer ikke legene seg opp dit. Hvem vet hva som foregår der inne?

– De døde får vente på sin begravelse. Nå gjelder det å berge de levende, sier Ramos.

Det er ikke så lett etter at epidemiene begynte å herje i Chinandega, Leon, Esteli og de andre fylkene i nord.

– De første døde av kolera bare noen dager etter at regnet sluttet, forteller kommunelege Yamilet Alegria.

Siden har en epidemi spredd seg i de hardest rammede områdene. Likevel er det den mindre kjente, men like dødelige, pestsykdommen leptospirosis som folk frykter mest. Tre uker etter orkanen regnet helseministeriet med at 15-20 000 mennesker kunne være smittet, og åpnet for en brigade med cubanske leger til de hardest rammede områdene. Pesten sprer seg gjennom rotteurin som infiserer drikkevannet. Dersom ikke epidemien holdes i sjakk vil selv unge og friske mennesker dø av sykdommen.

Tålmodig venter folk på sine rasjoner av hjelpesendingene. De kommer til å være avhengige av nødhjelp i lang tid fremover.

ALLE FOTOS: MAGNUS ROSSHAGEN

Politisk strid. Det er altså et desperat behov for hjelp – både på lang og kort sikt.

– Vi må reparere vannsystemet, bygge opp igjen bruene, få skikk på veiene, få medisiner ut til folk, sørge for mat til titusener av mennesker og hjelpe noen av de 5 000 menneskene som bor i midlertidige leirer bare her i distriktet, forklarer ordfører dr. Jaime Castro Navarro i byen Matagalpa.

– Men verst er det med innhøstingen. Mer enn halvparten av av-

lingen er gått tapt. Mange har ingenting å leve av.

En fattig kommune som Matagalpa har ikke mulighet til å gjennomføre et slikt program uten omfattende hjelp utenfra.

Men akkurat når det gjelder som mest, har det brutt ut en beinhard politisk strid mellom ordføreren i Matagalpa og regjeringen i hovedstaden.

– Resultatet kan bli at Matagalpa ikke får den hjelpen vi trenger, forklarer en kilde som står ordføreren

nært. Både ordføreren og statsrådene kommer fra det liberale partiet, men tilhører to forskjellige – og stridende – fraksjoner.

Åpen konflikt. Andre steder har den politiske kringelen gått over til åpen konflikt. Flere ordførere fra sandinistpartiet FSLN har rett og slett blitt stengt ute fra nødkomiteene som skal koordinere hjelpearbeidet.

Det har skapt dyp splittelse blant dem som skulle hjelpe. Og ag-

Sjumilssteg bakover

• BIBIANA DAHLE PIENE

Ennå har ingen den fulle oversikten over omfanget av skadene Mitch påførte mellom-Amerika. Det eneste man vet med sikkerhet er at land som Nicaragua og Honduras ble satt et sjumilssteg bakover i utviklingen.

• Tilsammen mistet rundt 10 000 mennesker livet i regionen, mens 9000 fortsatt er savnet. Ifølge det amerikanske utviklingsdirektoratet (USAID) er minst tre millioner mennesker direkte berørt av orkanen, mens en halv million er blitt hjemløse.

• Store deler av veinettet og rundt 160 broer er ødelagt. Det samme gjelder sykehus og skoler, vannforsyning og sanitærforhold.

• I Nicaragua anslår FNs matvareorganisasjon (FAO) at rundt 30 prosent av kaffeavlingene, landets viktigste eksportartikkel, er gått tapt, mens 57 prosent av bønneavlingene, den viktigste ingrediensen i det nicaraguanske kostholdet, er ødelagt.

• I Honduras ble 70 prosent av avlingene skyllet vekk i orkanen. Store deler av befolkningen må sikres mat i mange måneder fremover.

Langtidseffekter. Den Panamerikanske helseorganisasjonen (PAHO) advarer nå mot en stadig større fare for epidemier.

Utbruddene av kolera, diare, dengue og leptospirosis har økt, enkelte steder betydelig, og i Nicaragua er det erklært en epidemiologisk nødsituasjon i en rekke byer.

Ifølge PAHO trengs det store investeringer for å forhindre større epidemiutbrudd – selv om omfanget neppe vil nå katastrofale dimensjoner.

I tillegg til de enorme materielle ødeleggelsene kommer de dramatis-

ke langtidseffektene, som at barn blir gående uten skolegang, de psykiske langtidsskadene hos ofrene, og den massive arbeidsløsheten som har oppstått som en følge av at arbeidsplassene er blitt ødelagt.

Prislappen uviss. Det er vanskelig å anslå hvor mye det vil koste å reparere skadene i Mellom-Amerika. Honduranske myndigheter anslår at gjenoppbyggingen av veier og broer vil koste rundt regnet 14 milliarder kroner.

Den Interamerikanske utviklingsbanken (IDB) mener en tilsva-

FAKTA: NORSK BILATERAL BISTAND I 1997:

- Totalt **Nicaragua**: 137 millioner kroner hvorav 37,5 millioner til frivillige organisasjoner og 35 millioner i gjeldslette. Bistanden er trappet noe ned de siste årene.
- Totalt **Honduras**: 14 millioner kroner hvorav 5 millioner til prosjektbistand, 2,5 millioner i faglig bistand og 6,5 millioner i blandede kreditter.

”
De døde får
vente på sin
begravelse.
Nå gjelder
det å berge
de levende.

gressivitet blant dem som desperat trenger hjelp.

Plyndret. I byen Ciudad Dario tok en gruppe rasende bønder selvste ordføreren til gissel. Han slapp først fri etter at kommunen leverte et par sekker med ris og bønner til bøndene. Nord for Managua ble et helikopter fullastet med mat og medisiner plyndret av andre sultne bønder. Raseriet er lett å forstå:

- Vi fikk ikke mat. Hva skal vi gjøre, spurte Antonio Ramos bare noen da-

ger tidligere. De hadde kommet til fots ned fra fjellet, slitne og sultne, på jakt etter noe å fylle magen med. Hos ordføreren fikk de beskjed om at alt hjelpearbeidet var dirigert bort fra de folkevalgte i distriktet, og til den katolske kirken. - Men kirken har ikke kapasitet til å ta seg av alle som kommer for å be om hjelp, sukket Ramos.

- Vi fikk beskjed om å komme tilbake om en åtte, ti dager. Da skulle søknaden være ferdig behandlet. Men hvem kan fortelle sine sultne barn at de må vente i ti dager?

rende sum er nødvendig for å kompensere for tapt jordbruks- og fiskeproduksjon.

I Nicaragua har president Arnoldo Aleman kunngjort at landet trenger i overkant av 11 milliarder kroner til å bygge opp igjen infrastrukturen. Men hans politiske motstandere beskylder ham for å legge lista alt for lavt, og mener det vil koste to til tre ganger så mye.

FN har foreløpig sendt ut en appell til giverlandene om å samle sammen 153 millioner dollar (rundt 1,1 milliarder kroner) til nødhjelp de neste seks månedene.

De døde må vente i Nicaragua. Nesten 3.000 mennesker mistet livet under orkanen Mitch.

Hjelpeorganisasjonene fortviler over politisk strid

• ROY KRØVEL

De frivillige hjelpeorganisasjonene er fortvilet over at politisk strid skal hemme arbeidet. Redd Barnas representant i Managua, Ramon Menezes, er ikke i tvil om hva konsekvensene kan bli.

- Det betyr rett og slett at enkelte steder, der den religiøse striden er hard, får ikke protestanter den maten de skal ha når det er den katolske kirken som har ansvaret.

Skepsis. Også kardinal Obando y Bravo er klar over faren.

- Hjelpen må ikke brukes i et politisk spill. Alle som trenger hjelp må få det, sa han i et innstendig opprop etter katastrofen.

Selv om uenigheten mellom regjeringen og de frivillige hjelpeorganisasjonene etterhvert har lagt seg, er forholdet fortsatt ikke helt normalisert.

For bare et par uker siden slo president Arnoldo Aleman beinhardt til mot en amerikansk hjelpe-

arbeider som hadde skrevet «nedsettende» og «feilaktige» påstander om presidenten i en e-post hjem til USA. Hjelpearbeideren ble bedt om å reise hjem. Men hvordan presidenten fikk kjennskap til innholdet i e-posten er foreløpig ukjent.

Ba om hjelp. Det tok tid før alvor i situasjonen gikk opp for presidenten. Det har fått opposisjonspartiet FSLN til å rase.

- Da vulkanen i Posoltega kom ramlende ned over 2 000 mennesker, hadde ordføreren allerede ringt og bedt om hjelp. De krevde å bli evakuert, men ble ikke tatt på alvor. Denne regjeringen bryr seg ikke om vanlige folk. Konsekvensene ble fryktelige, sier Walmaro Gutierrez, som er medlem av nasjonalforsamlingen.

Noen dager etter ble ordføreren selv fratatt ansvaret for koordineringen av hjelpearbeidet i kommunen.

Årsak: hun var sandinist.

Brysom korrupsjons-etterforsker fjernet

• ROY KRØVEL

Akkurat da millionene begynte å rulle inn til de 800 000 skadelidte etter orkanen «Mitch», bestemte de politiske toppene seg for å fjerne den bryssomme korrupsjonsetterforskeren, riksrevisor Jarquin. Og mens organisasjonene krangler om retten til å kanalisere midlene, og beskyldningene om misbruk slynges i øst og vest, kjemper revisorene en tapende kamp for sin uavhengighet.

Det er kanskje tilfeldig at striden rundt riksrevisoren kommer akkurat nå når hjelpen har begynt å strømme inn til Nicaragua. Flere hundre millioner bistandskroner skal fordeles på de 800 000 som er direkte berørte av katastrofen. Med svindelen etter jordskjelvet i Managua i friskt minne, er mange urolige for hva som kan skje med pengestrømmen. Kommer den fram dit den skal?

For gode? - Kanskje har vi gjort en for god jobb? sier riksrevisor Jarquin, Nicaraguas kanskje mest omstridte tjenestemann.

- Vi har fått mange fiender på veien. Men så har vi da også avslørt svindel og korrupsjon for flere titalls millioner dollar.

Det er all grunn til å holde et øye med hvor pengene blir av. Ferske meningsmålinger her i Nicaragua viser at seks av ti nicaraguanere mener at regjeringen er «korrupt». 93% svarer at de har «ingen» eller «liten» tillit til domstolene. Årsaken, sier nesten 40%, er at «dommere kan kjøpes».

Lukket spill. Den internasjonale organisasjonen Transparent International har gjort en undersøkelse blant næringslivsfolk og hjelpearbeidere over hele verden. Der har de spurte rangert de fleste av verdens land på en skala fra de mest korrupte til de minst. Nicaragua har den tvilsomme ære av å havne i bås med «verstingene» - de som har «et alvorlig korrupsjonsproblem». Men det er kanskje den usynlige korrupsjonen som burde bekymre mest. Gigantkontrakter legges ikke ut på anbud, men «gis bort» til venner og kjente; onkler og brødre får fine stillinger som de ofte ikke er kvalifisert for -

kort sagt: Penger og vennskap brukes i et lukket spill for å skape mer penger. De som har, får mer, de som står utenfor denne indre sirkelen, får mindre. Slikt virker også hemmende på den økonomiske utviklingen.

- Vi liker ikke å snakke om korrupsjon, forklarer riksrevisor Jarquin.

- Det nytter ikke å angripe problemet fra en moralsk synsvinkel. Vi må gjøre statsadministrasjonen mer åpen, budsjetter og regnskap må være tilgjengelige, rutinene sikrere, og alle kontrakter må ut på offentlige anbud.

Dette er en lang prosess for Nicaragua, som fortsatt ikke har noe lovverk som sikrer kvalitet i offentlig administrasjon. Likevel, riksrevisoren er sikker på at en del av nødhjelpspengene kommer fram til de nødlidende:

- Vi følger hver cordoba som kommer til regjeringen. Fra den kommer til den går ut til et prosjekt. Pengene som går til private hjelpeorganisasjoner, derimot, har vi ingen oversikt over. Og det er tross alt nesten halvparten av alt som kommer.

Lagt for hat. Men snart kan det være slutt på den uavhengige riksrevisorens forsøk på å stagge korrupsjonen. Både regjeringen og sandinistene har lagt embetet for hat. Mye tyder på at de vil gå sammen om å endre grunnloven slik at de kan bli kvitt den plagsomme kontrolløren. For den vanlige nicaraguaner betyr det neppe mer enn at de mister enda mer av troen på styresmaktene. På åtte fredsår har det lyktes regjeringen å senke Nicaragua fra en anstendig 59. plass på UNDPs utviklingsranking til en deprimerte 126. plass. Analfabetismen har steget fra drøye 10 prosent til nesten 30 prosent, og nesten en hel generasjon går ut av skolen uten de mest grunnleggende kunnskaperne. Det var FØR orkanen kom.

- Nå vet vi bare at alt blir mye vanskeligere, sier Antonio Ramos i Matagalpa. - Vi mangler mat, hus, veier, medisiner... alt.

Også håpet er blitt mangelvare - på landsbygda i Nicaragua.

Giverlandene samler seg

MELLOM-AMERIKA

• BIBIANA DAHLE PIENE

10. og 11. desember samlet alle giverlandene og presidentene fra de orkanrammede landene – Nicaragua, Honduras, El Salvador, Costa Rica og Guatemala – seg til et Consultative Group (CG) møte i Washington.

– Hensikten var å få samlet den internasjonale oppmerksomheten mot Mellom-Amerika, og få koordinert bistanden til gjenoppbygging, sier politisk rådgiver i UD Olav Kjørven, som er politisk ansvarlig for det videre bistandssamarbeidet med Mellom-Amerika.

Viktigste punkt på dagsorden var spørsmålet om gjeldslette. Både Nicaragua og Honduras har en astronomisk utenlandsgjeld i forhold til slunkne statskasser. Før orkanen betalte de to landene tilsammen 15 millioner daglig til sine debitorer.

Norge og Storbritannia har tatt initiativ til å opprette et eget fond innen Verdensbanken for å betjene den multilaterale gjelden til landene i

Mellom-Amerika. Fra norsk side er det allerede satt av 120 millioner kroner til dette tiltaket.

Frankrike, Spania, Canada, Østerrike og Cuba har allerede ettergitt all bilateral gjeld til Nicaragua og Honduras. Tyskland vurderer å følge etter, mens Nederland har varslet rente- og avdragsfrihet for neste år. En rekke giverland har også signalisert at de vil gi store ekstrabevilgninger til disse landene. USA vedtok nylig en bevilgning på 263 millioner dollar (nesten to milliarder kroner) til de nødstilte i Nicaragua og Honduras.

Men verden har ikke glemt jordskjelvet i Managua, og hvordan støtten havnet i Somozas lommer. CG-møtet er viktig for å unngå å falle i gamle feller, understreker Kjørven.

– Møtet er et ledd i strategien for å få bedre koordinering og økt gjennomslagskraft. Vi jobber også for å få på plass mekanismer som sørger for at pengene går dit de skal, sier han.

– Må stille betingelser

Aleman-regjeringen har klare ny-diktatoriske trekk, mener Vegard Bye

– Jeg er veldig redd for tanken om at «nå skal alt bli så mye bedre». Det som skjer nå har litt for mange paralleller til det som skjedde etter jordskjelvet i Managua i 1972. Den gangen ville Somoza (tidligere diktator, red.anm.) bygge et nytt og bedre land. Og giverne kom styrtende til med store ekstrabevilgninger til gjenreising – hvorav størsteparten havnet i Somozas egne lommer, sier Latinamerika-kjenneren Vegard Bye. Han besøkte nylig Nicaragua etter at Mitch hadde herjet landet.

Nytenkning. Det trengs en inngående nytenkning for utviklingssamarbeidet i Mellom-Amerika, spesielt for Nicaragua og Honduras, mener Bye.

– I hvert fall bør man stille krav om at de nydiktatoriske trekkene som Aleman-regjeringen har utviklet må vike for en mer demokratisk tankegang. Jeg håper at denne katastrofen gir mulighet til å komme i en bedre dialog med landets myndigheter, sier Bye.

– Som giverland har vi ansvar for å påse at hjelpen bidrar til demokratisering, antikorrupsjons-tiltak, og til et sammenhengende angrep på fattigdommen. Dette får vi ikke uten å stille klare betingelser til mottakerne.

Korrupsjon. Den største trusselen mot gjenreisningen av Nicaragua er korrupsjon, mener Bye. Dersom grådige politikere og korrupte offentlige tjenestemenn skulle finne på å mele sin egen kake, vil kanskje nok en generasjon i denne fattige og ustabile delen av verden være tapt i vold og fattigdom.

Somozas grådighet etter jordskjelvet i Managua i 1972 ble også begynnelsen til hans fall. Men spørsmålet er om dagens politikere har lært av sin forgjengers feil.

– Mitt inntrykk er at dagens administrasjon er svært korrupt. Min tilfelle til den er minimal, sier Bye. Han er også meget skeptisk til den stadig tettere alliansen mellom Daniel Ortega og Arnoldo Aleman.

– Dessverre tror jeg ingen av de to har spesielt hederlige motiver, hevder han.

– Vi anser korrupsjonsfaren som høy, og jo mer penger som pløyes inn jo høyere blir den, sier rådgiver Johnny Flentø i DANIDA.

– Det eneste vi kan gjøre er å sørge for å ha så god kontroll med hvor våre penger går hen som mulig. Fra norsk side pekes det på at de nordiske landene har gått sammen om å støtte den nicaraguan-ske riksrevisjonen, som et viktig instrument for å hindre korrupsjon.

Håp om ny giv etter

Men intern politisk krangel ødelegger for hjelpearbeidet

Kan Mitch bidra til å styrke det vakleворne demokratiet i Nicaragua?

Gjenoppbyggingsprosessen setter det fattigste landet i Mellom-Amerika på dets kraftigste prøve til nå.

• BIBIANA DAHLE PIENE

– Det mange er opptatt av nå, er hvordan man kan bruke denne katastrofen til å få en ny giv for Nicaragua. De vil bruke denne situasjonen til å få landet ut av den onde sirkelen av underutvikling, sier Norges ambassadør i Managua, Ingunn Klepsvik.

Midt oppi tragedien kan man spore en gryende optimisme, mener hun. Mange krysser fingrene for at Mitch blir et vendepunkt for Mellom-Amerikas utvikling. For det er lenge siden disse landene stod midt i det internasjonale søkelyset. Kanskje vil internasjonale donorer nå være villige til å gi et par av verdens fattigste land en skikkelig puff i ryggen.

– Her i Nicaragua blir ordet

«transformasjon» mye brukt nå, men så langt er det nokså uklart hva som ligger i begrepet. Derfor er det viktig for oss som givere å oppmuntre til å dra diskusjonen videre, og bidra med synspunkter og erfaringer. Dette kan bli en både kreativ og spennende prosess, mener Klepsvik.

Brød med partistempel. I Nicaragua har nødhjelpsarbeidet til nå blitt politisert i en nærmest ekstrem grad. President Arnoldo Aleman har blant annet blitt beskyldt for ikke å sende hjelp til pro-sandinistiske kommuner og byer. Ingunn Klepsvik mener imidlertid man skal være varsom med slike anklager.

– Det tok litt tid før Aleman skjønte alvorret i situasjonen. Men når han først gjorde det, har myndighetene gjort det de har maktet, også for å gjøre kritikken om politisering til skamme, sier hun.

– Forøvrig rammer kritikken alle partiene i Nicaragua. Det deles omtrent ikke ut et brød uten at partistempelet er satt på det, fremholder Klepsvik.

Nylig manet Aleman til nasjonal samling for å bygge et nytt Nicara-

gua opp av ruinene. Dette innebærer at den politiske trekanten – Aleman, Ortega og Chamorro – må legge sine feider til side, og samle seg om den felles oppgaven om å få så mye hjelp fra omverdenen som mulig. Det kan være lettere sagt enn gjort.

Skepsis. Aleman har flere ganger invitert tidligere president Violeta Chamorro til rådslagningsmøte i forkant av CG-møtet i Washington, men hun har nektet å stille. Samtidig kjører Daniel Ortega sitt eget løp overfor de multilaterale donorene. Målet er å få slutt på masseoppsigelsene i offentlig sektor, noe som er et ledd i strukturrasjonaliseringsavtalen mellom Aleman og IMF.

Blant giverlandene stilles det spørsmål om politiseringen kan bli et hinder for gjenoppbyggingen av Nicaragua.

– Det er en del skepsis blant donorene, men foreløpig har vi ikke grunnlag for å si at dette vil bli et problem fremover. Vi må gi landet en sjanse, mener politisk rådgiver Olav Kjørven i Utenriksdepartementet.

orkanen Mitch

Miljø blir viktig. Norges bilaterale støtte til Nicaragua var i fjor på 137 millioner kroner, i all hovedsak stat til stat-bistand.

- Vi skal nå gjennomgå hele programmet på nytt. Men det er mange ting som tyder på at vi allerede hadde rettet oss inn mot de vanskeligste områdene, som demokratisering, fattigdom, miljø og helse, og at vi derfor bør holde oss til de prosjektene som allerede er satt i gang, sier Klepsvik.

I SIDA og DANIDA peker man på at det først og fremst er miljøsidene som blir den store utfordringen fremover. Ingunn Klepsvik er enig.

- Det er et åpenbart problem at fattigfolk er nødt til å drive rovdrift på naturen for å overleve. Disse problemene må både drøftes og håndteres på en annen måte i fremtiden, og krever større innsats og oppmerksomhet fra alle ansvarlige instanser i Nicaragua, mener Klepsvik.

Miljørapport. En omfattende rapport om miljøsituasjonen i Mellom-Amerika ble tilfeldigvis offentliggjort bare en uke etter Mitch. Rapporten konkluderer med at den

voldsomme avskogingen - 388 000 hektar skog forsvinner hvert år - fører til omfattende jorderosjon og et sårbart miljø.

De mange leirrasene, som tok flest liv under Mitch, kunne ikke illustrert poenget bedre. Det er med andre ord menneskeskapte grunner til at omfanget av katastrofen ble så stor.

Miljørapporten peker også på at dagens miljølovgivning verken er effektiv eller blir overholdt.

Paradoks? NORAD har i en årrekke hatt flere miljøprosjekter gående i Nicaragua. Blant disse er prosjektet Pikin Guerrero ved Casitas-vulkanen nord i landet, som skulle lære opp befolkningen i å ta bedre vare på naturressursene. Skogplanting og miljøvennlige jordbruksmetoder var blant prosjektelementene. Prosjektet er blitt karakterisert som meget vellykket.

Men i løpet av noen få, ville sekunder i slutten av oktober mistet nærmere 1500 mennesker livet her. Hele landsbyer ble begravet under leirrasene.

Et paradoks er at nettopp pro-

sjektets vellykkethet kan ha vært utløsende for tragedien, mener Nicaraguas tidligere miljøminister Jaime Inser.

Inser er en høyt respektert person i Nicaragua, og leder i dag en av komiteene for gjenoppbygging. I nicaraguanske medier har han flere ganger hevdet at prosjektet tiltrakk seg langt flere mennesker enn det var grunnlag for, slik at den samlede effekten ble avskoging og erosjon i stedet for skogstilvekst.

Dette kan ha vært avgjørende for at jordmassene høyst oppe i åsen ikke holdt sammen, og raste ut, sier Inser.

Tar avstand. - Jeg kjenner godt til Inseres påstander, men jeg vil på det sterkeste ta avstand fra dem, sier ambassadør Klepsvik.

- Avskoging skjedde ikke på grunn av prosjektet. Tvert imot har det kommet mye ny skog til, som innbyggerne har tatt godt vare på. For dem har det vært som å ha penger i banken. I den grad prosjektet har påvirket katastrofen, vil jeg tro at det har minsket tragedien, sier hun.

Ødeleggelsene er store i områdene rundt Matagalpa. En gutt i restene av familiens hus.

FOTO: MAGNUS ROSSHAGEN

Mange vil bruke denne situasjonen til å komme ut av den onde sirkelen av underutvikling.

Ambassadør Ingunn Klepsvik

Nye trender i global pengestrøm

• BIBIANA DAHLE PIENE

For syvende år på rad øker utenlandske direkteinvesteringer globalt, men investeringene går i liten grad til verdens fattigste land, viser FNs World Investment Report for 1997.

- Bistand kan være viktig for å trekke ny kapital til utviklingsland, sier professor i statsvitenskap Helge Hveem, som har analysert rapporten.

- Rapporten peker på tre ting: For det første fortsetter de langsiktige investeringene å øke globalt. Dette understreker betydningen av å skille mellom langsiktige investeringer og kortsiktige finansplasseringer, sier Helge Hveem.

Afrika taper. - For det andre viser rapporten at en økende del (to tredjedeler i fjor) av de langsiktige investeringene går til oppkjøp og sammenslåinger. Det betyr en konsentrasjon av markedsrett til de store multinasjonale selskapene. Og for det tredje ser vi store variasjoner mellom land og regioner når det gjelder å tiltrekke seg langsiktige investeringer. Afrika er den store taperen, sammen med enkelte land i Asia, Latin-Amerika og enkelte tidligere sovjetstater, sier Hveem.

En viktig årsak til dette mønsteret er en ny trend blant de globale markedskreftene.

- Mer enn før søker de langsiktige investeringene seg mot steder der det finnes kompetanse, kvalifisert arbeidskraft, og store eksisterende eller potensielle markeder. Dette er drivkreftene bak investeringene.

Forholdet til bistanden. I flere av de større bistandslandene, som USA og Japan, ser man en tydelig kobling mellom bistand og hvilke land som nasjonale selskaper velger å investere i. I Norges tilfelle er tendensen den motsatte, mener Hveem.

- De norske investeringene i utviklingsland, som i og for seg er relativt ubetydelige, går til andre land enn dit bistanden går. I flere år har norske samarbeidsland opplevd at de ikke greier å tiltrekke seg investeringer til det lokale næringslivet. De alternativene som de har innebærer store faremomenter: Man kan enten låne penger, og dermed pådra seg mer gjeld, eller håpe på kortsiktige investeringer, som kan forsvinne neste dag. Spørsmålet vi blir stilt overfor er hva vi kan gjøre med dette.

- Hvilken betydning får dette for norsk bistandspolitikk?

- Vi må i større grad se på bistand i sammenheng med næringsutvikling i sør, og spørre oss hvorfor norske selskaper ikke investerer mer i samarbeidslandene. En ting er frykt for lokal uro og konflikter, en annen er nok en reell mangel på incentiver, mener Hveem.

Utviklingslandenes

80 prosent av fordringene skyldes skipseksport-kampanjen

- Et viktig mål i den nye norske «Gjeldsplan mot år 2000» er mulige ettergivelser av utviklingslandenes restgjeld til Norge etter den såkalte skipseksport-kampanjen på 1970- og 80-tallet.
- Kampanjen dreide seg først og fremst om å sikre arbeidsplasser ved norske skipsverft gjennom å bygge båter «på krita» for redere i utviklingsland.
- Bistandsaktuelt har sett nærmere på denne historisk viktige delen av Norges forhold til utviklingsland.

• ODD IGLEBÆK

U-GJELD OG NORGE I Norge var situasjonen høsten 1976 at en rekke verft ville stå uten oppdrag fra sommeren året etter. Det var en betydelig overkapasitet i verdens skipsbyggingsindustri. Anslag viste at bare 55 prosent av norske verftsansatte var sikret jobb ut 1977. For å oppnå full sysselsetting trengtes nye ordrer for to til tre milliarder kroner, bare for 1977. Samlet hadde norsk verft 33 400 ansatte i 1976. I tillegg var 12-15 000 engasjert i underleveranser.

Perspektivene var med andre ord ikke lyse - ikke i Norge - og heller ikke i andre land i verden - i nord og i sør - hvor det ble bygget skip.

«Situasjonen for norske verft var meget alvorlig», skriver den daværende Brundtland-regjeringen et tiår etter (se St. meld. nr. 25 - 1988-89), i tilknytning til det politiske oppgjøret rundt saken. Oppgjøret kulminerte med et mistillitsforslag mot daværende handelsminister Hallvard Bakke i 1989. Forslaget falt.

I Norge ble det lagt ned «et betydelig politisk engasjement for å finne løsninger». Det var bred enighet om «at tiltak måtte settes i gang fra myndighetenes side for å avhjelpe den krise som var oppstått.» Løsningen ble kampanjen for eksport

Bjørn Skogstad Aamo og Thorvald Stoltenberg deltok begge i statssekretærutvalget. FOTO: SCAN-FOTO

av skip og borerigger, forkortet «skipseksport-kampanjen».

Ulveseth og statssekretærer. Ulveseth-utvalget, la fram den første innstillingen om framtida for skipsbyggingsindustrien. Det ble raskt etterfulgt av et eget statssekretærutvalg ledet av Per Martin Ølberg fra Handelsdepartementet. Med seg hadde han Arnfinn Lund fra Kommunaldepartementet, Reidar Engell Olsen fra Industridepartementet, Bjørn Skogstad Aamo fra Finansdepartementet og Thorvald Stoltenberg fra Utenriksdepartementet.

Dette utvalget forkastet et forslag om direkte offentlig støtte til levering av skip fra norske verksteder til norske rederier. Derimot samlet de seg om å legge forholdene til rette for bestillinger fra utenlandske kjøpere - og i særlig grad fra utviklingsland.

For at dette skulle lykkes krevdes særlig at eventuell støtte til norske verft ikke skulle være i strid med GATTs og OECDs bestemmelser om eksportsubsidier. Det ble derfor bestemt å gi rentesubsidier som medførte et gavelement på minimum 25 prosent. Båtene som skulle bygges ble tilbudt rederne med et lån som vanligvis hadde en løpetid på 15 år. De første tre årene var avdragsfrie. Renta varierte på dette tidspunktet rundt fem prosent. Utgangspunktet var det vanlige markedsnivået.

De norske verftene var garantert å få sin betaling samme dag som bå-

ten ble godkjent av kjøper. Det var den norske staten som stod for disse garantiene og de skulle (om nødvendig) utbetales av GIEK, det statseide Garanti-Instituttet for Eksportkreditt.

Enstemmig i Stortinget. Stortinget gjorde flere vedtak, særlig om de økonomiske rammene for skipseksportkampanjen. Først ble det bevilget to milliarder kroner, men alt høsten 1977 ble rammene økt til fire milliarder. Rentesubsidiene kom i tillegg. «Alle vedtak i Stortinget var enstemmige», blir det understreket i St. meld. nr. 25.

Før verftene kunne starte byggingen av de nye båtene måtte det foreligge offentlig godkjenning. Prosedyren for å oppnå dette startet i det spesielt opprettede Skipseksportutvalget. Deretter fortsatte den i GIEK, i NORAD og i Handelsdepartementet.

Behandlingen hadde klare preg av tidspress. En årsak var at det gjaldt å være raskt ut for å sikre seg mulige kontrakter utfra at ordremassen for skip på verdensbasis var begrenset.

I tillegg kom at også andre land hadde innført omfattende støttetiltak for sine verft.

NORAD ut. NORAD deltok i minkende grad i behandlingen av søknader om å bygge disse skip til utviklingslandene. NORAD vurderte for øvrig ikke hvorvidt mottakerne var i

Er vi fortsatt i arbeid? Kan vi stole på skipseksportkampanjen? Bildet er fra Sterkodder Verft tidlig på 1980-tallet.

FOTO: ODD IGLEBÆK

Samlet fikk GIEK 3,3 milliarder kroner fra statskassa for å dekke norske tap på skipseksport-kampanjen.

stand til å betale eller ikke, men tok bare stilling til det som ble kalt for «de utviklingsmessige virkningene av tiltakene».

Vurdering av risiko, garantier og betalingsvilkår ble tillagt Garanti-Instituttet/Handelsdepartementet. Endelig avgjørelse ble også tatt av dette departementet. Underveis ble det også framført alvorlige innvendinger til saksbehandlingen fra medlemmer av GIEKs styre. Enkelte følte seg bondefanget.

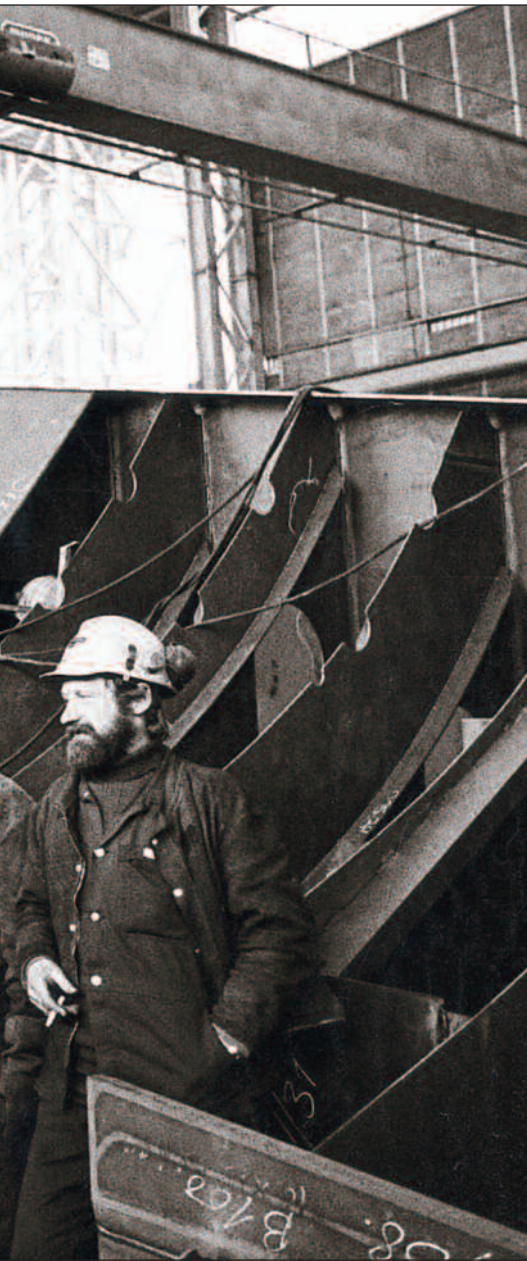
NORADs misnøye førte til at Stortinget frafalt vilkåret om at de prosjekter som det ble gitt garantier til, også måtte anbefales som utviklingsfremmede. NORAD var dermed ute av dansen, og etter dette måtte «garantiordningen anses som et ensidig støttetiltak overfor verftsindustrien», formuleres det i St. meld. 25.

Ikke alltid best kvalifisert. Ved tildelingen av kontrakter til de ulike verftene ble det i Handelsdepartementet lagt avgjørende vekt på sysselsettingssituasjonen ved det enkelte verft. «Dette var i samsvar med ordningen», kan man lese i Stortingsmeldingen - før den fortsetter:

«Det medførte at ikke nødvendigvis det verft som var best kvalifisert for oppgaven ble tildelt kontrakten. Kvaliteten på de produkter som ble levert viste seg ikke alltid å ha vært tilfredsstillende».

36 verft og 156 båter. Samlet fikk

gjeld til Norge

36 norske verft og andre bedrifter langs hele kysten, inklusiv Oslofjorden, oppdrag via skipseksportkampanjen. 74 skip og fiskefartøyer, 64 transport-lektre, 2 kranlektre og 16 skyvebåter samt skipsutstyr og en del andre kapitalvarer ble levert.

Bare to betalte som avtalt. Mottakerne var private redere og/eller myndigheter i 23 ulike utviklingsland. Av disse er det bare Tyrkia og India som har betalt som avtalt. For de øvrige 21 har det vært problemer, deres oppfølging av betaling har vært mer eller mindre uryddig.

I noen tilfeller var gjelda til private redere. Landene de opererte fra var bl.a. Costa Rica, Den dominikanske republikken, Mexico, Libanon, Singapore og Venezuela. Rederne gikk raskt konkurs, særlig når avdragene begynte å løpe.

GIEK tok i disse tilfellene tilbake båtene og solgte dem. I tre av tilfellene med betydelig tap, andre ganger til relativt bra pris. I St.meld. nr. 25 ble det opplyst at det var gjenvunnet 184 mill. kr. ved slikt salg inntil utgangen av 1987.

Overfor de øvrige 15 landene ble fordringene gjort til et ansvar for staten. For alle disse har det vært inngått ulike moratorieavtaler, dvs avtaler om utsettelse av betaling av rente- og/eller avdrag.

Avtalene ble inngått fra 1988 og utover og var vanligvis basert på de prinsippene man hadde forhandlet seg fram til i den såkalte Parisklub-

ben. Dette er en uformell gruppe av 18 stater, først og fremst vestlige kreditorland pluss Russland, med størrelse tilgodehavender i utviklingsland.

Tre milliarder tilbake? Ifølge St.meld. nr. 25 hadde 21 av debitorlandene med betalingsvansker inntil utgangen av 1987 betalt 1.024 mill. kr. eller vel én milliard i avdrag til Norge. Hva de eventuelt hadde betalt i renter framkom ikke i meldingens sammendrag.

Samtidig viser sammenstillingen Bistandsaktuelt har foretatt at disse landene samlet betalte ca. 1.000 mill. kr. i renter og avdrag fra de sju årene 1990-92 og til 1994-97. For de ni første månedene av 1998 utgjorde innbetalingene fra disse landene ca. 100 mill. kr.

Inkluderer man pengene for båtene som er solgt og innbetalingene som det ikke har lyktes å framskaffe tall for virker det rimelig å anslå at bortimot 3 milliarder kroner er kommet tilbake til Norge.

Flittige og likeglade. Noen av Norges 21 debitorland har jevnt over vært flittige betalere. Det gjelder særlig Mexico, men delvis også Jamaica og Peru.

Gruppen som betaler noe, men mindre, utgjøres av Benin, Ecuador, Egypt, Elfenbenskysten, Ghana, Gambia, Guinea, Senegal, Sierra Leone, Tanzania og Vietnam.

De som ikke betaler i det hele tatt eller betaler svært lite utgjøres av DR Kongo (Zaire), Liberia og Sudan.

Utleggene. Under skipseksportkampanjen fikk verftene betalt for sine utlegg så snart båten var godkjent av kjøper. Pengene til verftene kom fra Eksportfinans, som er en spesial-bank opprettet i fellesskap av sentrale norske forretningsbanker.

Eksportfinans kunne gjøre slike utbetalinger selv om «de ikke hadde fått inn fem flate øre fra kjøper». Risikoen var i beste fall minimal i og med at deres eventuelle tap var garantert refundert av GIEK, det stats-eide Garanti-Instituttet for Eksportkreditt.

Båtenes kjøpere foretok ikke sine nedbetalinger direkte overfor Eksportfinans. Derimot betalte de inn til en bank i eget hjemland, som deretter overførte, eller skulle overføre de aktuelle beløp til Norge.

Om banken gikk konkurs var det lite å hente, men problemet var oftere at mange av debitorstatene i realiteten var konkurs. I Gjeldsplanen heter det at betalingsproblemene oppsto blant annet «som en følge av den globale gjeldskrisen».

Etter som betalingene ble mindre og mindre kom GIEK i den situasjonen at institusjonen ikke hadde nok likvide midler i egen kasse til å holde unna overfor sine forpliktelses til Eksportfinans. Stortinget måtte derfor trå til ved å innfri sine løfter fra da skipseksportkampanjen startet. Det ble ordnet ved at Stortinget gjorde vedtak om å gi GIEK en såkalt trekkfullmakt (kassakreditt) i statskassa. Seinere ble slike beløp omgjort til tilskudd til GIEK.

GIEK fikk 3,3 milliarder kroner. Samlet fikk GIEK overført 3.300 mill.

kr. fra statskassa for å dekke opp for norske tap på skipseksportkampanjen. 510 mill. kr. av dette beløpet ble belastet bistandsbudsjettet.

På den annen side avskrev ikke GIEK i sine regnskaper fordringene til de utviklingslandene som kjøpte skip under kampanjen. Den norske staten har via GIEK fortsatt til gode ca. 3,7 milliarder kroner i denne sammenheng.

Dermed blir vel 80 prosent av de nesten 4,5 milliardene Norge har til gode i utviklingsland, gjeld som oppstod som følge av skipseksportkampanjen.

Gjeldsslette og gjeldslette. Generelt har Norge, på linje med de fleste kreditorland, så å si aldri slettet fordringer på utviklingsland. Det vil si, noen få unntak finnes det. Tilsammen er 127 mill. kr. reelt ettergitt, blant annet gjelder det overfor Nicaragua. Derimot har man ofte gitt utsettelse i forhold til innbetalinger.

Mens «gjelds-slette» bare innebærer endelige avskrivninger eller ettergivelser av gjeld, brukes «gjeldslette» i ulike sammenhenger. Opprinnelig innebar det sistnevnte uttrykket mest betalingsutsettelse, men etterhvert som det har blitt mer vanlig å også gi rentereduksjoner og avskrivninger - ofte i en pakke - brukes gjeldslette som et felles uttrykk for slike operasjoner.

I internasjonale bankkretser har gjelds-lettetiltak ulike navn avhengig av hva de innebærer og når de ble til. Mens vanlig er de såkalte Toronto-, Trinidad-, Napoli- og Lyon-betingelsene pluss Verdensbankens femte og sjette dimensjon.

Gjeldslettelse, som etter OECDs kriterier godkjennes som offentlig bistand (ODA), finansieres i Norge over bistandsbudsjettet.

Norge bidrar med slik gjeldslette i forhold til fordringer som utviklingsbanker og kommersielle utlåner har i utviklingsland. I statsbudsjettet (Kap. 0166, Underpost 70.10 Tilskudd for fond til internasjonale gjeldsoperasjoner) er det for 1999 foreslått 250 mill. kr. til slike tiltak. For 1998 ble det bevilget 295 mill. kr. Omtrent samme beløp ble brukt i 1997.

En suksess? I innstillingen til Stortinget i 1988-89 konkluderte regjeringen at kampanjen hadde vært et svært godt tiltak for å sikre sysselsettingen ved verftene på kort sikt. Og, den hadde i det mer langsiktige perspektiv gitt verft og ansatte «et nødvendig pusterom» for omstilling.

Men hva med utviklingslandene? Her ble det formulert at ut fra en bistandssynsvinkel var kampanjen heller «uheldig». Det ble også framhevet at: «Skulle en slik innsats ha vært til nytte for utviklingslandene, burde landenes egne behov og forutsetninger i større grad ha vært lagt til grunn for prosjektene».

Brundtland-regjeringen understreket at en slik kampanje ikke burde gjentas.

En viktig årsak var de store erstatningene som fulgte. (Oversiktene over disse vil ikke bli klar før etter år 2000.) En annen var at de store utgiftene den medførte la «beslag på ressurser som ellers kunne ha bidratt til å bygge opp framtidrettet og lønnsom virksomhet».

Utfordringer for den norske gjeldsplanen

• ODD IGLEBÆK

Av den nye Gjeldsplanen framgår det at Norge skal vurdere å gi ensidige gjelds-lettetiltak i forhold til norske fordringer i noen utviklingsland. Alternativene som diskuteres er å ettergi gjeld i forhold til hovedstol (selve lånet), påløpne og framtidige renter så vel som de er tradisjonelle betalings-uttsettelsene. Mulige tiltak vil variere i forhold til de enkelte land. En avgjørende utfordring blir å forhindre at mulige norske ettergivelser bare kommer andre rike kreditorer til gode. Et tiltak som kan bidra til å fremme dette er at norske initiativ samordnes med såkalt like-sinnede kreditorland. Et annet er å få til multilaterale gjeldsbytter.

Norske ekstrapremier. Et annet hovedproblem er å sikre at norske tiltak «kommer landet og dets innbyggere til gode», som det formuleres i Gjeldsplanen. For Ghana (202 mill. kr.) og til Benin (225 mill. kr.) blir det foreslått å raskt ettergi gjeld om denne forutsetning lar seg løse.

Grunnen til at disse to kommer først i køen er at de allerede har det som kalles «en håndterlig gjeldsbyrde». Det vil si at de har gjennomgått IMF/Verdensbankens strukturtilpassninger. Som belønning har de fått til langvarige utsettelse og rentereduksjoner på større deler av sin utenlandsgjeld. Mulige norske ettergivelser vil dermed komme som en ekstrapremie.

Om fire til fem år kan det også bli aktuelt med slike norske tiltak overfor andre skipseksportland. Disse er Senegal, Elfenbenskysten, Guinea, Tanzania og Vietnam. Innenfor Parisklubben vil Norge forvente å ettergi omlag 500 mill. kr. til disse landene. Restgjeld til Norge vil etter det, i så fall, utgjøre ca. 450 mill. kr. Gjeldsplanen foreslår at denne seinere også kan vurderes ettergitt.

Budsjettkostnad. Medfører norske ettergivelser nye bevilgninger? Det enkle svaret på dette spørsmålet er nei, og i Gjeldsplanens sammendrag formuleres det slik:

«All norsk ettergivelse av statlige fordringer under gjeldsplanen - både multi-laterale og unilaterale - foreslås gjennomført uten å belaste bistandsbudsjettet eller andre deler av statsbudsjettet med nye bevilgninger.» Konkret skal det eventuelt gjøres ved at man sletter norske fordringer uten å gi nye bevilgninger til GIEK. Man vil altså ikke bevilge dobbelt opp, selv om dette medfører tap i GIEKs regnskaper og også i forhold til mulige framtidige inntekter. «Nå får det snart være nok», synes moralen å være.

Internasjonal interesse. Den norske gjeldsplanen har vakt en viss internasjonal oppmerksomhet etter at utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson presenterte den på IMF/Verdensbankens årsmøter tidligere i høst. Planen er også blitt omtalt i The Guardian og i Financial Times. I sistnevnte under tittelen: «Norway steps up forgiveness».

”

Gjeldsplanen er det endelige moralske oppgjør med en skamplett i norsk utviklingshjelps historie - skipseksportkampanjen. Vi pratet på utviklingslandene skip de ikke hadde lyst på.

Utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson til Bistandsaktuelt nr. 1/98

Gjeldsplan mot år 2000

Utenriksdepartementets nye «Gjeldsplan mot år 2000» ble lagt fram samtidig med årets statsbudsjett-forslag, og har vakt internasjonal interesse. Planen presenteres som et norsk bidrag til «å redusere de fattigste og mest gjeldstyngede lands gjeldsbyrde frem mot år-tusenskiftet».

U-GJELD OG NORGE

• ODD IGLEBÆK

Formålet er også å bidra til at landene kan starte på en ny frisk «med en gjeldssituasjon som ikke hindrer reell økonomisk og sosial utvikling».

Det er særlig to forhold som omtales i planen. Det ene forholdet er de internasjonale initiativer Norge vil ta for å bidra til multilateral gjeldslette. Det andre omhandler en strategi i forhold til land som har gjeld til Norge.

29 gjeldsland. I Gjeldsplanen blir det gitt en oversikt over 29 utviklingsland med gjeld til Norge. (Definisjonen på «utviklingsland» er her

Utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson har frontet den nye norske Gjeldsplanen internasjonalt.

FOTO: ØYSTEIN BARSNES

at de er godkjente av OECD for offentlig bistand, såkalt ODA.)

Et viktig forslag i planen er at 10 av de 29 landene skal prioriteres særlig i forhold til gjeldslettetiltak. I planen begrunnes dette først og fremst med at de er lavinntektsland med tung gjeldsbyrde. Unntak er Be-

nin og Gambia. For fem land blir det understreket at en ikke bør gjennomføre gjeldslettetiltak så lenge det «skjer overgrep mot menneskerettighetene» og «hvor slike tiltak vil komme autoritære regimer til gode».

Fire av de fem; Burma, DR Kon-

go, Sierra Leone og Sudan er ikke prioritert i Gjeldsplanen. Det femte, Somalia, er derimot tatt med på den prioriterte listen. Samlet er det 22 land på denne listen.

Slette betalere. Burma, DR Kongo og Sudan er for øvrig tre av de slette betalere blant disse norske debitorland. Liberia er et fjerde.

Blant de 29 finnes tre lavinntektsland med tung gjeldsbyrde som er prioritert av Verdensbanken men ikke av Norge. Disse tre landene er Liberia, Sierra Leone og Sudan.

Bare gjeld til andre. I tillegg til de 10 med gjeld til Norge er det inkludert ni land som er såkalte samarbeidsland og som samtidig har stor gjeldsbyrde til andre enn til Norge. Disse ni landene er Etiopia, Madagaskar, Malawi, Mali, Mosambik, Zambia, Uganda, Honduras og Nicaragua.

Ytterligere to land er inkludert utfra utviklingspolitiske kriterier. Det er Zimbabwe og Bangladesh. Endelig er Rwanda tatt med ut fra norske bistandsprioriteringer i forhold til området omkring De store sjøer. Heller ikke disse tre siste har gjeld til Norge.

Gjeld til Norge – land for land

Gjeldsplanen viser at Norge samlet hadde nesten 4,5 milliarder kroner (4.488 mill. kr.) i fordringer overfor utviklingsland ved utgangen av 1997. Omlag 80 prosent av de samlede fordringer (3.658 mill. kr.) er av en slik art at de kvalifiseres for gjeldslettetiltak via Paris-klubben.

Oversikten viser også at nesten to milliarder (1.950 mill. kr.) av de samlede fordringene var såkalt NORAD-godkjente. Det vil si at de var definert som utviklingsfremmende av norske myndigheter.

Albania. Norske fordringer er på 18 mill. kr. De er til Nærings- og handelsdepartementet. Landet er ikke prioritert av Verdensbanken eller i Gjeldsplanen.

Albania er et mellominntektsland med middels gjeldsbelastning. For 1996 var Albanias samlede utenlandsgjeld 5.779 mill. kr.

Algerie. De norske fordringene er på 166 mill. kr. – til Garantiinstituttet for eksportkreditt (GIEK). Algerie har stort sett betalt sin gjeld til Norge. Ved utgangen av 1987 var fordringene på 14 mill. kr. Perioden 1990-94 betalte Algerie samlet ca. 17 mill. kr. i renter og avdrag. Algerie er ikke prioritert i gjeldsplanen eller av Verdensbanken. Algerie er et mellominntektsland med tung gjeldsbelastning. Landets utenlandsgjeld ble beregnet til 246.117 mill. kr. i 1996.

Angola. Fra norsk side et uproblematisk gjeldsland. Fordringene er bare på 6 mill. kr. til GIEK. Angola er prioritert i Gjeldsplanen og av Verdensbanken. Angola er klassifisert som et lavinntektsland med tung gjeldsbelastning. Samlet 1996-utenlandsgjeld er 77.663 mill. kr.

Benin. Også Norges fordringer til Benin stammer fra slutten av 1970-tallet, selv om landet strengt tatt ikke hører til i skipseksportkampanjen. Fordringene stammer primært fra aktiviteter knyttet til Saga Petroleum og Kværner Engineering. GIEK ga garanti i 1979 for 491 mill. kr. overfor Benin. I 1987 var garanti-

Norge hadde 4,5 milliarder kroner til gode i utviklingsland ved utgangen av 1997.

President Mathieu Kerekou kan glede seg over at Benin er prioritert i den norske gjeldsplanen.

FOTO: SCAN-FOTO

summen 388 mill. kr. I perioden 1994-97 betalte Benin 57 mill. kr. i renter og avdrag til Norge. De norske fordringene var i 1997 satt til 225 mill. kr.

Sagas oljeeventyr i Benin har vært mye omtalt i norsk presse. Daværende Norges Handels- og Sjøfartstidende skrev f.eks.: «Norge har uten blygsel opptrådt som den reneste imperialistnasjon og margsuget det lille landet» (7/10/85).

Norge har vært en relativt stor kreditor i Benin. I 1994 var landets gjeld til Norge 793 mill. kr. Beløpet utgjorde 17,5 prosent av Benins samlede utenlandsgjeld.

Verdensbanken mener at Benin siden 1997 har hatt en håndterbar gjeldsbyrde, og er dermed ikke prioritert av Verdensbanken for ytterligere gjeldslettetiltak.

Benin er derimot høyt prioritert i den norske gjeldsplanen. Landet er ett av de to landene der det blir foreslått å raskt ettergi gjeld til Norge.

Benin tilhører lavinntektslandene med middels gjeldsbelastning. Landets samlede 1996-utenlandsgjeld var 11.661 mill. kr.

Bosnia. Norske fordringer er på 5 mill. kr. – til Finansdepartementet. De stammer fra gjelden det tidligere Jugoslavia hadde til Norge. Bosnia er verken prioritert i Gjeldsplanen eller av Verdensbanken.

Bosnia er et mellominntektsland med lett gjeldsbyrde. Tall over samlet utenlandsgjeld mangler.

Burma. De norske fordringene er basert på skipseksportkampanjen – til GIEK. I 1987 var beløpet 212 mill. kr. I 1997 var de 233 mill. kr. – pluss på-løpte renter. På 1990-tallet har Burma ikke betalt renter og avdrag. Norge har rettet sterk menneskerettighetskritikk mot Burma. Burma er prioritert for gjeldslette av Verdensbanken, men ikke i den norske gjeldsplanen.

Burma klassifiseres som et lavinntektsland med tung gjeldsbyrde. Tall for samlet utenlandsgjeld mangler.

DR Kongo, tidl. Zaire. Norges fordringer er basert på skipseksportkampan-

jen. De er til GIEK. I 1987 var de på 31 mill. kr. De hadde økt til 197 mill. kr. i 1997. I 1994 betalte Zaire ca. 2 mill. kr. i renter og avdrag til Norge. Ellers har landet ikke betalt noe på 1990-tallet.

DR Kongo er prioritert for gjeldslette av Verdensbanken, men ikke i Gjeldsplanen.

Landet betegnes som et tungt gjeldsbelastet lavinntektsland. DR Kongos utenlandsgjeld ble i 1996 anslått til 94.912 mill. kr.

Ecuador. Norges fordringer har utgangspunkt i skipseksportkampanjen. Fordringene er til GIEK. De var 220 mill. kr. i 1987 og 319 mill. kr. i 1997. På 1990-tallet betalte Ecuador ca. 175 mill. kr. i renter og avdrag til Norge.

Ecuador er ikke prioritert i Gjeldsplanen eller av Verdensbanken.

Ecuador er et mellominntektsland med tung gjeldsbelastning. Samlet utenlandsgjeld var i 1996 tilsvarende 107.233 mill. kr.

Egypt. Egypt var Norges viktigste partner for skipseksporten. Fordringene er til GIEK og var i 1987 anslått til 452 mill. kr. Tilsvarende tall for 1997 er 306 mill. kr. På 1990-tallet betalte Egypt ca 113 mill. kr. i renter og avdrag til Norge.

Egypt er ikke prioritert verken av Verdensbanken eller i Gjeldsplanen.

Egypt er et mellominntektsland med middels gjeldsbelastning. Utenlandsgjeld i 1996 var beregnet til 232.411 mill. kr.

Elfenbenskysten. De norske fordringene er basert på skipseksportkampanjen. De er til GIEK og ble i 1987 anslått til 221 mill. kr. Tall for 1997 er 319 mill. kr. Under 1990-tallet har Elfenbenskysten betalt ca. 21 mill. kr. i renter og avdrag til Norge.

Elfenbenskysten er prioritert både av Verdensbanken og i Gjeldsplanen. Landet betegnes som et lavinntektsland med tung gjeldsbyrde. Utenlandsgjeld var i 1996 beregnet til 144.214 mill. kr.

Gambia. De norske fordringene stammer fra skipseksportkampanjen. De er

til GIEK og ble i 1987 beregnet til 59 mill. kr. For 1997 er de satt til 49 mill. kr. Gambia betalte ca. 14 mill. kr. i renter og avdrag under 1990-tallet.

Gambia er ikke prioritert av Verdensbanken. Det motsatte er tilfellet for Den norske gjeldsplanen.

Gambia er lavinntektsland med middels gjeldsbyrde. Samlet utenlandsgjeld var i 1996 beregnet til 3.306 mill. kr.

Ghana. Også her er utgangspunktet skips-eksportkampanjen. Fordringene var i 1987 beregnet til 185 mill. kr. I 1997 hadde de økt til 202 mill. kr. De er til GIEK. Ghana betalte på 1990-tallet ca. 130 mill. kr. i renter og avdrag til Norge.

Ghana er både på Gjeldsplanens og Verdensbankens prioriteringsliste, og er et lavinntektsland med stor gjeldsbyrde. Samlet utenlandsgjeld var i 1996 45.372 mill. kr.

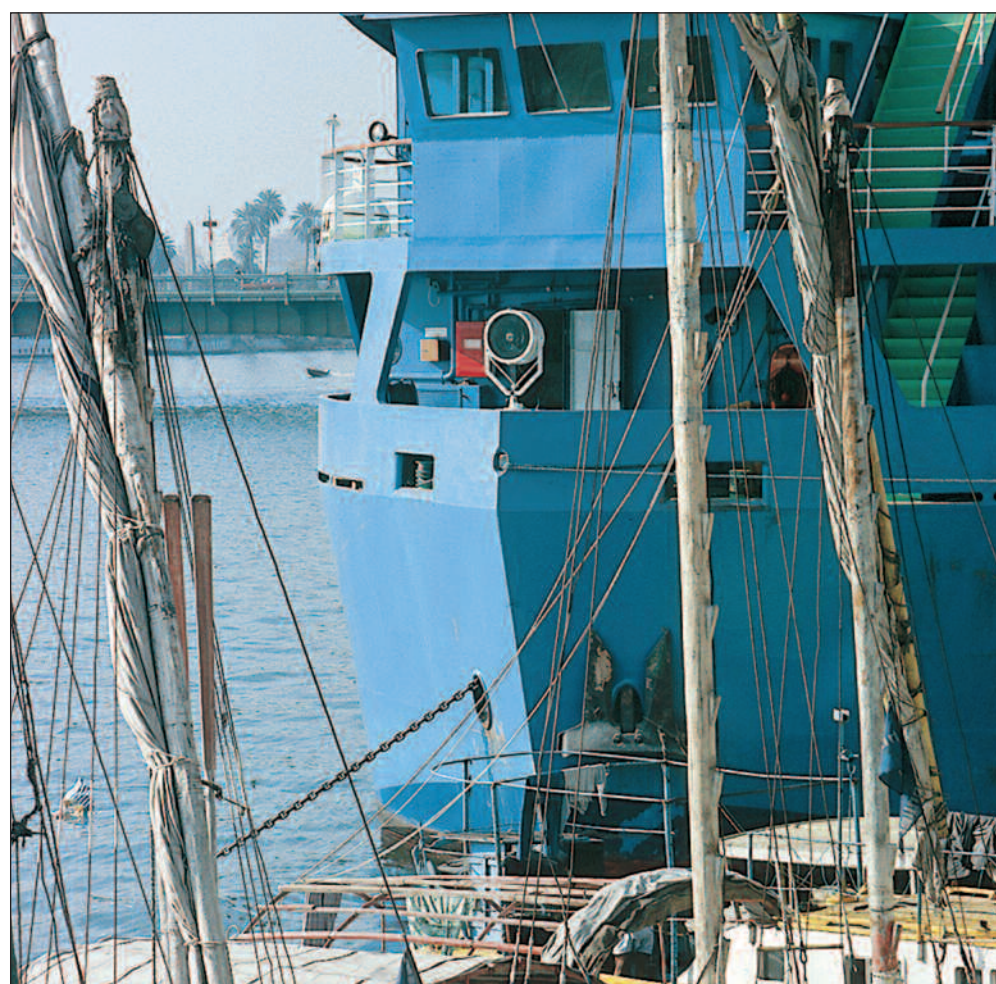
Guinea. Dette er også et skipseksportland. Fordringer var i 1987 på 103 mill. kr. I 1997 var de økt til 125 mill. kr. Rente og avdragsinnbetalinger er ca. 40 mill. kr på 1990-tallet. Guinea er prioritert av Verdensbanken og i Gjeldsplanen, og er et lavinntektsland med stor gjeldsbyrde. Samlet utenlandsgjeld for 1996 var 23.703 mill. kr.

Iran. Irans gjeld til Norge var 2 mill. kr. i 1987 og 17 mill. kr. i 1997. Fordringene er til GIEK. Iran er et mellominntektsland med middels gjeldsbelastning. Gjeldslette er ikke prioritert av Norge eller av Verdensbanken. Samlet utenlandsgjeld er ukjent.

Jamaica. De norske fordringene overfor Jamaica var 94 mill. kr. i 1987. I 1997 var de vokst til 149 mill. kr. De er til GIEK. Betaling av renter og avdrag på 1990-tallet utgjorde hele 133 mill. kr. Også Jamaicas gjeld til Norge startet med skipseksportkampanjen. Jamaica er ikke prioritert i Gjeldsplanen eller hos Verdensbanken. Jamaica tilhører gruppen mellominntektsland med stor gjeldsbyrde. Utenlandsgjeld for 1996 var 29.903 mill. kr.

LAND SOM PRIORITERES I GJELDSPLANEN:			ANDRE UTVIKLINGSLAND MED GJELD TIL NORGE:		
Land	Norske fordringer	NORAD-godkjent	Land	Norske fordringer	NORAD-godkjent
Angola	6	0	Albania	18	0
Bangladesh	0	0	Algerie	166	0
Benin	225	225	Bosnia	5	0
Elfenbenskysten	319	279	Burma	233	149
Etiopia	0	0	DR Kongo	197	0
Gambia	49	49	Ecuador	319	0
Ghana	202	202	Egypt	306	73
Guinea	125	125	Iran	17	0
Honduras	0	0	Jamaica	149	45
Madagaskar	0	0	Kroatia	181	0
Malawi	0	0	Liberia	82	82
Mali	0	0	Makedonia	2	0
Mosambik	0	0	Mexico	71	60
Nicaragua	0	0	Peru	759	0
Rwanda	0	0	Serbia	101	0
Senegal	398	174	Sierra Leone	69	69
Somalia	6	6	Slovenia	7	0
Tanzania	77	59	Sudan	318	316
Uganda	0	0	Venezuela	44	0
Vietnam	37	37	Til sammen	3.044	794
Zambia	0	0			
Zimbabwe	0	0			
Til sammen	1.444	1.156			

Alle tall er i millioner kroner
Norske fordringer er beløp pr 31.12.97.

Kroatia. Kroatias gjeld til Norge har sin bakgrunn i det tidligere Jugoslavia. Fordringene er til GIEK og utgjorde 181 mill. kr. i 1997. Perioden 1995-97 betalte Kroatia ca. 88 mill kr. i renter og avdrag på gjelden til Norge. Kroatia er ikke prioritert i Gjeldsplanen eller av Verdensbanken. Landet klassifiseres som mellominntektsland med middels gjeldsbelastning. Utenlandsgjeld var i 1996 på 34.292 mill. kr.

Liberia. Liberia hadde i 1987 39 mill. kr. i gjeld til Norge. Ti år seinere hadde beløpet økt til 82 mill. kr. Liberia har ikke betalt renter eller avdrag på 1990-tallet. Fordringene er til GIEK. Landet er ikke prioritert i Gjeldsplanen. Derimot er det tilfelle hos Verdensbanken. Liberia er et lavinntektsland med tung gjeldsbyrde. Opplysninger om samlet utenlandsgjeld mangler.

Makedonia. Norske fordringer for 1997 er 71 mill. kr. til Finansdepartementet. Også her er utgangspunktet det tidligere Jugoslavia. Makedonia er ikke prioritert i Gjeldsplanen eller av Verdensbanken. Landet klassifiseres som mellominntekt med middels gjeldsbyrde. 1996-uten-

Et av de fire hotellskipene fra Smedvik og Kleven Mek. Verksteder ved kai i Kairo våren 1979. Skipet venter på høyere vannstand for å seile sørover til turistområdene. Skipet var beregnet for saltvann og stakk derfor 10 cm for dypt for Nilens ferskvann.

FOTO: ODD IGLEBÆK

lands-gjeld er anslått til 12.277 mill. kr.

Mexico. Mexico var blant de større i forhold til skipseksportkampanjen. Norske fordringer var i 1987 på 288 mill kr. I 1997 var de redusert til 71 mill. kr. Mexico betalte ca. 161 mill. kr. i renter og avdrag på 1990-tallet. Fordringene er til GIEK. Mexico er ikke på de prioriterte lister. Samlet utenlandsgjeld for 1996 ble anslått til over 1000 milliarder kroner (!), dvs. 1.162.725 mill kr. USAs folkerike nabo i sør rangeres likevel blant mellom-inntektsland med middels gjeldsbyrde.

Peru. Perus gjeld stammer delvis fra skipseksportkampanjen og delvis fra aluminiumsleveranser tidlig på 1970-tallet. I 1987 var de norske fordringene på 249 mill. kr. De var økt til hele 759 mill. kr. i 1997. Peru betalte ca. 63 mill. kr. i renter og avdrag i perioden 1995-97.

Tidligere på 1990-tallet betalte de derimot ikke noe. Peru er ikke på de prioriterte lister hverken i Norge eller i Verdensbanken. Landet klassifiseres i mellominntektsgruppen med tung gjeldsbyrde. Samlet 1996 utenlandsgjeld var 215.902 mill. kr.

Senegal. Senegal var middels involvert i forhold til skipseksportkampanjen. I 1987 var gjelden til Norge 151 mill. kr. Ti år seinere hadde den økt til 398 mill. kr. Samlet betalte Senegal ca. 80 mill. kr. i renter og avdrag under 1990-tallet. Senegal er prioritert både hos Verdensbanken og i Gjeldsplanen. Landet er lavinntekt med middels gjeldsbyrde. Samlet utenlandsgjeld var 26.797 mill. kr. i 1996.

Serbia. Serbias gjeld til Norge er 101 mill. kr. Fordringene er delt mellom Finansdepartementet og GIEK og stammer fra det tidligere Jugoslavia. Serbia har ikke betalt renter og avdrag. Landet er ikke på de prioriterte lister. Opplysninger om såkalt landstatus og utenlandsgjeld mangler.

Sierra Leone. Sierra Leone var blant de mindre i forhold til den norske skipseksporten. Fordringene er til GIEK og var i 1987 på 31 mill. kr. Ti år seinere var de 69 mill. kr. Landet betalte ca. 10 mill. kr. i renter og avdrag under 1990-tallet. Verdensbanken, men ikke Norge, prioriterer Sierra Leone i forhold til gjeldslette. Landet er lavinntekt med stor gjeldsbyrde. 1996-utenlandsgjeld er anslått til 8.635 mill. kr.

Slovenia. Igjen er det snakk om oppdeling av norske fordringer i forhold til det tidligere Jugoslavia. For Slovenias del dreier det seg bare om 7 mill. kr., til GIEK og Finansdepartementet. Slovenia klassifiseres som mellominntektsland med liten gjeldsbyrde. Utenlandsgjeld for 1996 er anslått til 29.829 mill. kr.

Somalia. Somalia har bare 6 mill. kr. i gjeld til Norge. Fordringene er til GIEK. Somalia er prioritert av både Verdensbanken og Norge. Landet er lavinntekt med tung gjeldsbyrde. Samlet utenlandsgjeld var i 1996 beregnet til 19.335 mill. kr.

Sudan. Sudan var et relativt viktig land i forhold til skipseksportkampanjen. Norske fordringer var i 1987 på 123 mill. kr. I 1997 hadde de vokst til hele 318 mill. kr. Sudan har ikke betalt renter eller avdrag på 1990-tallet. Sudan er ikke prioritert i Gjeldsplanen. For Verdensbanken er det motsatte tilfelle. Sudan tilhører lavinntektslandene med stor gjeldsbyrde. Opplysninger om utenlandsgjeld mangler.

Tanzania. Tanzanias gjeld stammer delvis fra skipseksportkampanjen. Gjeld til Norge var 51 mill. kr. i 1987. I 1997 var den økt til 77 mill kr. Betalte renter og avdrag på 1990-tallet utgjorde ca. 16 mill kr. Fordringer er til GIEK. Tanzania er prioritert i Gjeldsplanen og av Verdensbanken med hensyn til gjeldslette. Samlet utenlandsgjeld ble anslått til 54.224 mill. kr for 1996. Landet tilhører gruppen lavinntektsland med tung gjeldsbelastning.

Venezuela. Igjen et land fra skipseksport-kampanjen. De norske fordringene var 59 mill. kr i 1987. I 1997 var de redusert til 44 mill. kr. som følge av oppgjør med private kreditorer. Venezuela er et mellominntektsland med middels gjeldsbyrde. Samlet utenlandsgjeld var 261,472 mill. kr i 1996. Landet er ikke prioritert for gjeldslettetilak.

Vietnam. Også her er utgangspunktet den norske skipseksporten. Gjeld i 1987 var 30 mill. kr. og 37 mill. kr i 1997. Betalte renter og avdrag på 1990-tallet utgjorde 7 mill. kr. Vietnam er prioritert i Gjeldsplanen og av Verdensbanken. Landet er lavinntektsland med stor gjeldsbyrde. 1996-utenlandsgjeld anslått til 37 mill. kr.

De norske verftene

Oversikt over norske verft og andre som hadde leveranser i tilknytning til skipseksportkampanjen.

- Aker Trøndelag A/S
- Ankerløyken Verft Førde
- Ankerløyken Verft Glommen
- Aukra Bruk A/S
- Bergens Mek. Verksted A/S
- Bolsønes Verft
- Båtservice Verft
- Drammen Slip og Verksted A/S
- Elkem A/S
- A/S Elektrisk Bureau
- Fredrikstad Mek. Verksted
- Geco og Tellux A/S
- Haugesund Slip A/S
- Hellesøy Skipsbyggeri A/S
- Hjørungvavaag Mek. Verksted A/S
- Horten Verft
- Høivold Mek. Verksted
- Ing F. Selmer A/S
- Kaldnes Mek. Versted
- Kleven Løland A/S
- Kleven Mek. Verksted
- Kongsberg Våpenfabrikk A/S
- Kristiansand Mek. Verksted A/S
- Kværner Bruk A/S
- Mjellum og Karlsen A/S
- National Industri A/S
- A/S Noroff Industriselskap
- North West Engineering A/S
- Oil Industry Services A/S
- Smedvig Mek. Verksted
- Sterkodder Mek. Verksted A/S
- Stord Verft A/S
- Trosvik Mek. Verksted
- Ulstein Smedvik A/S
- Vaagen Verft A/S
- K/S Øivind Lorentzen Trading A/S & Co

KILDER:

For utarbeidelse av oversikten over utviklingsland med gjeld til Norge er følgende kilder og bakgrunnsmateriale benyttet.

Tall for norske fordringer per 31. desember 1997 er hentet fra Gjeldsplanen. Tall for fordringer per 31. desember 1987 er hentet fra vedlegg til Stortingmelding nr. 25 - 1989-89.

Summer oppgitt for betaling av renter og avdrag under 1990-tallet er basert på GIEKs årsregnskap. Sammenstillinger og valutaomregninger er utført av Bistandsaktuelt og sjekket av GIEK. Tall er cirka-tall pga. valutakurser, etc.

1990-tallet betyr for øvrig i denne sammenheng tall for de sju årene 1990-92 og 1994-97. Som følge av dataproblemer mangler GIEK lett tilgjengelig tall for denne typen oversikter for 1993. Lignende problemer gjelder også for tidligere år.

Opplysninger vedrørende Benin er også hentet fra en landstudie utarbeidet av Aksjon Slett U-landsgjeld (SLUG).

Noen land i gjennomgangen omtales som prioriterte av Verdensbanken med hensyn til gjeldslettetilak. I bankkretser omtales disse landene ofte som «HIPC-landene».

Opplysningene er hentet fra brosjyren «The World Bank and the Heavily Indebted Poor Countries Debt Initiative - Sustainable Debt for Sustainable Development - A World Bank /IMF Initiative - Progress in 1977».

Landstatus med hensyn til gjelds- og inntektsnivå er basert på Gjeldsplanens/ Verdensbankens klassifiseringer. Tallene for samlet utenlandsgjeld er for 1996 og er hentet fra World Development Report 1998/99. Omregning til norske kroner er utført av Bistandsaktuelt.

Under utarbeidelse av dette materialet har Bistandsaktuelt fått omfattende og verdifull hjelp fra GIEK, Bankseksjonen i Utenriksdepartementet og representanter for Aksjonen for Slett U-landsgjeld (SLUG). Synspunkter står ikke nødvendigvis for deres regning.

- En betydelig reduksjon i krypskyting, en kraftig økning av viltbestandene og håp om stigende turismeinntekter. Det er resultatene av et NORAD-finansiert prosjekt i Zambias viktigste naturreservat. I løpet av ti år har antallet elefanter økt fra 5000 til 12.000.
- Inntektene fra hotell- og jaktavgifter skal komme lokalbefolkningen til gode, og lokale velforeninger er valgt for å forvalte «elefant-pengene». Resultatet begynner etter hvert å komme til syne, i form av forbedret helsestell, rehabiliterte skolebygninger og nye drikkevannsbrønner.
- Men pengestrøm, inntektsfordeling og forsøk på lokaldemokrati skaper også konflikter i lokalsamfunn som ennå er preget av føydalstyre. Enkelte høvdinger bryter inngåtte avtaler og forsyner seg grådige av landsbyenes penger.

Trompet-fanfarer over Luangwa-floden

Storstilt vilt-program redder elefantene og skaper økt turisme

LUANGWA VALLEY (b-a): Vekkerklokke er unødvendig for en besøkende i South Luangwa National Park i øst-Zambia. Elefant-trompeter og flodhestbrøl sørger for at ingen går glipp av soloppgangen over Luangwa-floden.

ZAMBIA • I ZAMBIA: GUNNAR ZACHRISEN
Jeg letter på moskionettet og skyver terrassedørene til side – til fordel for et uforglemmelig og vakkert panorama: Elefanter i saktmodig, elegant vandring mot den tropiske morgenrøden.

Først en og to, så dukker en liten elefantgutt opp bak sin mors snabel. Så en til. Og plutselig blir det flere og flere – store og mektige jungelens generaler i godmodig militærmarsj mellom maleriske løvtrær på elvebredden.

15 elefanter til frokost. 15 elefanter – på en gang – fortærer jeg til frokostkaffen ved Luangwa-floden. Til sammen 12.000 av dem skal det være i denne unike naturperlen, der NORAD og norsk bistand har spilt en nøkkelrolle i å etablere en mer effektiv forvaltning av viltressursene. For bare ti år siden var antallet elefanter nede i rundt 5000 individer i South Luangwa, og mange fryktet at bestanden skulle dø ut – slik det hadde skjedd med svarte neshorn noen år tidligere. Ingen førte noen effektiv kamp mot krypskyttere på jakt etter elfenbein og elefantkjøtt.

– I dag antar vi at det finnes rundt 12.000 elefanter i naturparken, sier direktør for Zambias nasjonale viltforvaltning Achim N. Mwenya. Bøffel, sjiraff, impala, flodhest og gnu er andre dyrebestander som har økt kraftig. Samtidig har veistandarden og kvaliteten på overnattingsstedene i parken blitt forbedret, noe som har ført med seg en økende mengde turister, påpeker Mwenya. De siste fem årene er antallet besøkende til «lodgene» (safarihytter) i området mer enn doblet. 20.000 turister besøkte parken i fjor.

3600 elefantdrap pr. år. De profesjonelle krypskytterne, som solgte elfenbein illegalt i nabolandet Malawi, er «ute av saga». En og annen lokal bonde på «kjøttjakt» dukker opp fra tid til annen, men sjansen for å bli tatt på fersk gjerning er større enn noen gang. Både det internasjonale forbudet mot elfenbeinshandel, et langt mer effektivt vilttoppsyn og mer årvåkenhet i lokalbefolkningen har bidratt til det.

– På det meste registrerte vi opp til 3600 drepte elefanter pr. år. Nå er det ikke flere enn 20 elefanter som krypskytes årlig, forteller direktør Mwenya fornøyd.

Resultatene har kommet som

følge av at internasjonale donorer (i hovedsak NORAD) på slutten av 1980-tallet etablerte et samarbeid med lokale krefter og den sentrale administrasjonen i Lusaka – med direkte linje til daværende president Kenneth Kaunda. Den norske polarforskeren og senere NORAD-ansatte Thor Larsen spilte en sentral rolle i etableringen av det nye forvaltningsopplegget.

Til egen fordel. Hovedstrategien var å bygge opp systemer som gjorde at lokalbefolkningen selv ville ha fordel av å bevare viltbestandene. Tanken har vært å ansette lokale viltvoktere, skape nye inntekter og arbeidsplasser gjennom økt turisme, og å fordele avgifter og viltkjøtt fra lovlig troféjakt direkte til lokale landsbyer.

Mens elefanten tidligere ble ansett primært som et kjøttfullt skadedyr som truet lokale grønnsakhager og hus og hjem, er det gradvis bygget opp en erkjennelse om at elefanten og den øvrige fauna i naturparken kan innebære en viktig indirekte inntektskilde for lokalsamfunnene. Totalt 40.000 mennesker bor i landsbyene rundt nasjonalparken. I fjor ble det fordelt rundt 1,9 millioner kroner tilsammen til disse lokalsamfunnene, en pen ekstraintekt for fattige bønder som overlever på det de selv klarer å dyrke på karrige små åkerlapper. Og inntektene vil vokse med økende turisme.

Nytt tak på skolestua. – Dette er den viktigste inntekt vi noen gang har hatt her, sier en velkomite-leder vi treffer i skolestua i en av landsbyene. – Regjeringen har ikke gjort noe for oss, heller ikke kommunerådet (the council). Hadde det ikke vært for inntektene fra vilt-prosjektet, så hadde det ikke vært tak på denne skolestua, sier han.

I en annen landsby viser beboerne fram en bygning som skal huse den nye helsestasjonen, men myndighetene har foreløpig gitt beskjed om at befolkningen selv må betale for møbler, kontorutstyr og medisiner. Den offisielle åpningen var planlagt for et par år siden, og er nå utsatt ennå noen uker.

– Vi fikk beskjed om at når vi hadde råd til å bygge helsestasjon, så måtte vi også kunne kjøpe møbler og medisiner. Vi har kjøpt møbler. Det eneste staten har skaffet er en sykepleier, men det er jo begrenset hva han kan gjøre uten medisiner, forteller en lokal leder.

Men tross alt har landsbyen et håp om at helsestasjonen vil komme i drift, og folk har allerede begynt å besøke sykepleieren. Hver eneste dag kommer det folk til stasjonen for å snakke med den nyan-satte sykepleieren.

Høvding-trøbbel. Samtidig er det langt fra knirkefritt i forholdet mel-

Elefanter på trygg morgentur ved bredden av Luangwa-floden. Krypskytterne våger seg ikke lenger inn i selve naturparken.

ALLE FOTOS: GUNNAR ZACHRISEN

lom de nye demokratisk valgte velkomiteene (Village Action Groups) og tradisjonelle «chiefer». Området består av 6 høvdingdømmer og i tre av disse har det vært «samarbeidsproblemer». Etter forhandlinger kom man i 1997 fram til en ny avtale der lokalsamfunnene får rett til 80 prosent av inntektene, de 6 høvdingene får 1 prosent hver, og de resterende 14 prosent går til administrasjon av viltforvaltningsprosjektet LIRD (Luangwa Integrated Rural Development Project).

– Flere velkomiteer har likevel hatt besøk av høvdingene, som ber om bidrag eller lån til å reparere sine nye, flotte biler. De fleste bøyer av, sier en velkomiteeleder.

– Velkomiteene kan ikke si nei. Høvdingen har makt over fordeling-

en av jord, og kan fjerne dem han ønsker, forklarer et annet komite-medlem.

Sentrale aktører. – Det er umulig å kjøre igjennom disse programmene uten at det skjer i forståelse og samarbeid med «chieferne». De er helt sentrale aktører på det lokale nivå. Men vi må gjøre mer for å utdanne dem, skape forståelse og holdningsendringer, sier LIRD-direktør Flywell E.C. Munyenyembe.

Han understreker at ihvertfall 3 av 6 «chiefer» har vært meget lojale overfor de avtaler som er inngått. Det er også i disse områdene at resultatene av pengestrømmen til det lokale nivået er mest synlige.

I den siste landsbyen vi besøker, et par kilometer fra utkanten av na-

” På det meste registrerte vi opptil 3600 drepte elefanter pr. år. Nå er det ikke flere enn 20 elefanter som krypskytes årlig.

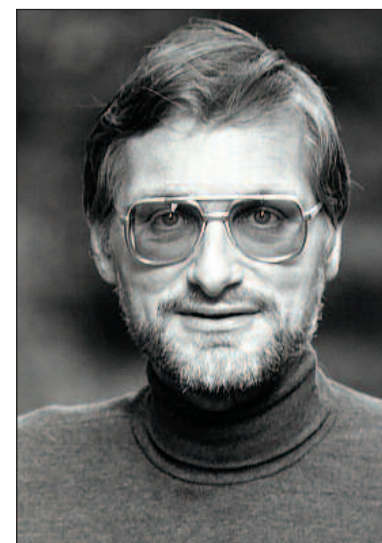
Direktør for Zambias nasjonale viltforvaltning Achim N. Mwenya

Viltvokter Isaac Nyirenda viser fram et beslaglagt krypskyttergevær.

Den nye helsestasjonen – bygget ved hjelp av «elefant-penger».

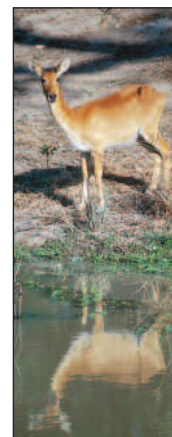
Norges ambassadør Jon Lomøy.

FAKTA:

- Naturparken **South Luangwa National Park** er et av Afrikas største viltreservater med 59 ulike pattedyr og mer enn 400 fugleslag.
- I parken finnes det i dag omlag 12.000 elefanter, 18.000 bøfler, 6000 flodhester og 5000 zebraer, samt titusener av andre dyr.
- Området er på 9050 kvadratkilometer (4 ganger Vestfold fylke).
- Viltforvaltningsprogrammet er et samarbeid mellom donorer (i hovedsak NORAD), den lokale utviklings- og forvaltningsorganisasjonen Luangwa Valley Integrated Rural Development Project og det statlige zambiske direktoratet National Parks and Wildlife Services.
- NORAD sto i utgangspunktet for en 100 prosent finansiering av programmet, mens man i dag har en finansieringsandel på 40-50 prosent. Målet er at programmet skal bli selvfinansierende, ved hjelp av turismeinntekter, i løpet av perioden 1999-2002.
- Siden starten i 1988 er 140 millioner NORAD-kroner investert i utviklings- og viltforvaltningsprogrammet i og rundt nasjonalparken.
- Luangwa Integrated Rural Development Project omlag 200 ansatte, som driver med administrasjon, viltovervåking og opplæring av lokalbefolkning.

En antilope speiler seg i elvevannet.

Rehabilitering av gamle safari-hytter bidrar til økt turisme.

Økende viltbestander og bedre infrastruktur trekker turister til Luangwa-parken. Turistbesøket er doblet i løpet av få år.

– Viktig potensial for turistinntekter

– Det viktigste resultat av dette programmet er at vi har beveget oss fra en situasjon med omfattende krypskyting og truede dyrebestander til en situasjon med voksende viltbestander, sier Norges ambassadør i Zambia Jon Lomøy.

Han viser til at Zambia for et tiår siden var i ferd med å få ødelagt en enorm naturressurs og dermed et betydelig potensial for en turistindustri, som man nå isteden kan begynne å ruste opp og få økende inntekter fra.

– Et annet viktig resultat er at vi begynner å få til mekanismer med tilbakeføring av inntekter til befolkningen. Skoler, klinikker og brønner er synlige bevis på at det er mer lønnsomt å beholde viltet enn å utrydde det ved krypskyting, sier Lomøy.

Den norske ambassadøren karakteriserer prosessen med utprøving av tilbakeføringsmekanismer for inntekter som «en skole i lokaldemokrati».

– Det er en del prøving og feiling, men man skal ikke undervurdere betydningen av at en rekke mennesker har fått opplæring i forvaltning av fellesskapsmidler, basert på lokale prioriteringer. Men det er så visst ingen smertefri prosess i møte med tradisjonelle autoritære strukturer, sier Lomøy.

sjonalparken, forteller velkomitelederen stolt om hvordan landsbyen ble skolert i viltforvaltning og prosjektplanlegging og -utførelse. Starten var i 1996.

– Vi hadde planlagt å bygge to brønner. Det første året fikk vi nok til å kjøpe inn råmaterialer og bygge den første brønnen. Bråket dere hører i bakgrunnen kommer fra den første brønnen, sier han med et smil.

Entusiasmen forsvant. Men smilet visner hen når han skal fortelle om hva som videre skjedde. Planene om en brønn nummer to, og en rekke andre mindre velferds- og utviklingstiltak er lagt på is. Da pengene for i år skulle hentes til landsbyen dukket den lokale «chiefen» og krev-

de inn sin andel – stikk i strid med de avtaler som er inngått.

– Vi skulle ha mottatt drøyt 9 millioner kwacha (ca. 30.000 kroner, red. anm.). «Chiefen» krevde inn rundt 5,7 millioner, så det ble ikke mye igjen til oss, forteller den unge lokale lederen.

– I år har vi ikke tenkt å innkalle til noe allmøte. Entusiasmen som var her i fjor er borte. Folk er bare sinna på «systemet», forteller han.

En liten, eldre mann som lenge har lyttet til samtalen under mangotreet retter seg opp og taler til de tilstedeværende representanter for LIRD. – Vi vil veldig gjerne ha deres hjelp til å løse dette problemet for oss. Men vi må be om diskresjon. Chiefen må ikke få greie på at vi har fortalt dere dette.

To drept i konfrontasjon med viltvoktere

Antallet konfrontasjoner mellom viltvoktere og lokalbefolkning er kraftig redusert i forhold til blodige krypskytingsår på 60- og 70-tallet, men problemer eksisterer fortsatt. I begynnelsen av oktober rykket et tyvetalls statlige viltvoktere inn i en landsby i Luangwa for å arrestere to personer som var mistenkt for å ha drept tre elefanter. Ifølge viltvokterne ble de møtt av illsinne og truende landsbyboere.

Av hensyn til egen sikkerhet måtte de derfor «skytte seg ut», lyder forklaringen. To landsbyboere ble drept under opptrinnet, og 23 viltvoktere satt i midten av november ennå arrestert i påvente av politiets etterforskning. – En meget alvorlig hendelse. Dette er et problem som blant annet skyldes at

høvdingen i området ser igjennom fingrene med krypskyting. Vi må bare intensivere dialogen, sier LIRD-direktør Munyenyembe.

Samtidig vektlegger han at viltvokterne må skoleres i å søke ikke-voldelige løsninger dersom det kommer til konfrontasjoner med lokalbefolkningen.

Med et økende antall elefanter kan problemet bli større og større.

– Det er viktig å få etablert gode rutiner nå. I løpet av noen år kan vi komme i en situasjon der det blir for mange elefanter i naturparken, noe som kan føre til hyppigere elefantbesøk i bøndenes grønnsak- og fruktager, sier prosjektleder for Luangwa-programmet ved den norske ambassaden i Lusaka Gudbrand Stuve.

Klar for retretten

«Blakk» Kaunda med svingslag mot Zambias nye regime

LUSAKA (b-a): Zambias eks-president Kenneth Kaunda, nå leder for partiet UNIP, er klar for å bruke mer tid på golf og mindre på politikk. – Jeg er beredt til å trekke meg. Problemet er bare at vi ikke har råd til å ha partikongressen som skal velge min etterfølger, sier han til Bistandsaktuelt.

ZAMBIA

• I ZAMBIA: GUNNAR ZACHRISEN

– UNIP trenger drøyt 10 millioner kroner for å arrangere kongressen. Egentlig burde jo myndighetene vært storsinnede nok til å gi politiske partier noe penger, men nei. Vi har nå søkt gamle venner i Europa om støtte, sier han.

Kaunda, som ledet Zambia gjennom 27 år, lister opp sine venner: Det norske Arbeiderpartiet, Sosialdemokratene i Sverige og SPD i Tyskland. Sosialdemokratene i Nederland har også mottatt en søknad, men har gitt negativt svar.

– Når jeg trekker meg fra politikken bør det skje i verdige og skikkelige former. Et demokrati fortjener å ha en levedyktig opposisjon med demokratisk valgte ledere. Vi må få muligheten til å innkalle partidelegater fra hele landet, for å arrangere reelle valg, sier Kaunda.

I skyggenes dal. Mannen som ledet Zambia gjennom 28 år, og som var en sentral afrikansk statsleder og uavhengighetsforkjemper, lever i dag et politisk opposisjonsliv i skyggenes dal. Hans stjerne har de siste årene vært sterkt dalende både internasjonalt og på hjemmebane. Overgrepene han har blitt utsatt for fra landets nye myndigheter har ikke vært nok til å mobilisere folkmassene til fordel for Kaunda og det gamle regimets parti – UNIP.

Mange mener at han burde forlatt politikken etter at han ledet et knusende nederlag ved valget i 1991. Det gjorde han da også, da han trakk seg som president og senere som UNIP-leder. Men i 1995 kom han overraskende tilbake, og gjeninntok partiledelsen i opposisjonspartiet.

Nå har han likevel igjen forsonet seg med tanken om å trekke seg tilbake, og la yngre krefter slippe til i partiledelsen.

Vil si ifra om urett. – Jeg er klar til å trekke meg fra mine partiverv, men ingen skal forvente at jeg forholder meg taus dersom jeg ser at det blir begått urett mot mitt folk.

Den tidligere presidenten har ikke mye pent å si om de nye makt-havernes styring av landet – i perioden fra 1991-92 til i dag.

– Økonomien var vanskelig også i vår tid, men det hadde helt spesielle årsaker. Inntil 1991 var Zambia et sentrum for «frigjøringsprogram-

mene» i det sørlige Afrika. På alle kanter rundt oss foregikk det kamper for afrikansk uavhengighet og frigjøring. Vi støttet denne kampen, men klarte samtidig å holde økonomien på et rimelig nivå. I dag ser vi at økonomien er helt kollapset.

Folk er sultne. – I jordbruket er alt vi bygget opp av fungerende strukturer ødelagt, og resultatet er at folk er sultne. Ting vi klarte å produsere selv før, må vi nå importere. Innenfor industrien har en rekke private firmaer og halvstatlige selskaper avgått ved døden eller er i ferd med å gjøre det. Innenfor undervisning og helse er det minimale resultater, sier Kaunda.

Ifølge eks-presidenten klarte hans parti å bygge opp en svært sterk middelklasse i landet, og planen var å starte en forsiktig privatisering av økonomien. Isteden kom maktskiftet og en rask og brutal omveltning til markedsøkonomi.

– I dag er sammenbruddet så totalt at man ikke en gang klarer å få solgt Zambias arvesølv – koppergruvene, sier Kaunda.

Måtte slåss for statsbolig. Vi møter ham i UNIPs nedslitte, snusbrune partikontor i sentrum av Lusaka, der partiets en gang så mektige ledere for drøyt 7 år siden måtte innse at maktens dager var talte – til fordel for flerpartistyrets uforutsigbarhet. For mange av dem, de som ikke had-

Kenneth Kaunda (74) forsikrer at han heretter vil utkjempe sine kamper på grønne plener – heller enn i opposisjonspolitikens snusbrune baklokaler.

SCAN-FOTO/REUTERS

de sørget for å «sette av» nok midler til egen retrett, betydde det å gå fra cocktailpartienes funkende krystallkroner til et liv i tilnærmet fattigdom. Kaunda selv måtte slåss lenge for å få en «landsfaderbolig» finansiert av staten.

Verre er det likevel at den gamle statsmannen har opplevd både å bli beskyttet, å bli arrestert og er nektet å stille opp til valg – etter at han gikk over i opposisjon.

– Vi visste i 1996 at vi ville ha vunnet, om jeg ikke hadde blitt nektet å stille opp, sier Kaunda

”

De kaller seg kristne, men nestekjærlighet, sannhet, ærlighet og rettferdighet er ukjent for dem. Juks og tyveri er deres dyder!

Kenneth Kaunda om Chiluba-regjeringen

Takker donorene. Samtidig takker han det internasjonale samfunn, blant dem giveland som Norge, for å ha protestert høylydt mot overgrepene mot ham.

– Uten donorenes sterke reaksjon hadde jeg vel fortsatt sittet i fengsel.

Han er bitter over de metoder den nye presidenten Frederick Chiluba og hans regjeringparti MMD har tatt i bruk for å holde opposisjonen unna innflytelse – og langer ut med følgende svingslag mot de nye makt-haverne:

– De kaller seg kristne, men nestekjærlighet, sannhet, ærlighet og rettferdighet er ukjent for dem. Juks og tyveri er deres dyder!

Derimot sier han ingenting om de metoder UNIP benyttet mot Chiluba og andre i hans egen regjeringstid.

Kraftig kritikk av norsk «homo-støtte»

LUSAKA (b-a): «Norway funds homos» («Norge finansierer homoer»). Slik lød krigsoverskriftene i den regjeringsstro avisen Zambia Daily Mail 18. november.

«Norges ambassadør i Zambia Jon Lomøy har innrømmet støtte til homobevegelsen i Zambia», het det videre, og avisen kunne «avsløre» at norske bistandspenger var kanalisert til en frivillig organisasjon som

blant annet støttet rettighetsarbeid for minoritetsgrupper, deriblant seksuelle minoriteter.

Det førte til en umiddelbar, brysk reaksjon fra den zambiske utenriksminister Keli Walubita som ba om at den norske ambassadør umiddelbart skulle innfinne seg. Bakgrunnen var blant annet homofili er forbudt ved lov i Zambia.

Ambassadør Jon Lomøy kunne

på sin side opplyse utenriksministeren at Norge støttet organisasjonen Zambia Independent Monitoring Team (ZIMT), som et ledd i norsk støtte til ulike frivillige organisasjoner med aktiviteter innenfor demokrati- og menneskerettighetsarbeid.

– Vi støtter bare grupperinger som er lovlige og er registrert hos zambiske myndigheter. Organisasjonen det her er snakk om har mottatt

Faksimile av Zambia Daily Mail 18. november.

støtte i fire år. Den har satt i gang et prosjekt som består av seminarer og radioprogrammer om homofiles situasjon i Zambia. Støtten til dette utgjør rundt 8000 kroner, sier Lomøy. Han understreker at Norge ikke dikterer hva lokale frivillige organisasjoner har av aktiviteter eller bruker penger til. Støtten til ZIMT utgjør 0,05 prosent av Norges totale bilaterale bistand til Zambia.

Fiskeskjeletter på rekke og rad. Selv om fangsten i Victoriasjøen er femdoblet, spiser befolkningen bare halvparten så mye fisk som før.

FOTO: OLE BERNT FRØSHAUG

Mye fisk, lite mat

Fiskeindustrien tar maten fra folket rundt Victoriasjøen

For 25 år siden var det nok mat til alle som bodde rundt den enorme Victoriasjøen. I dag havner fisken i rike, hvite mager i Europa – mens befolkningen rundt sjøen sitter igjen med fiske-skjelettene.

Bare få har fått jobb på filet-fabrikkene.

FOTO: OLE BERNT FRØSHAUG

En gammel kvinne holdt et fiske-skjelett opp foran ham: – Se, dette er hva vi spiser etter at fabrikkene har tatt sitt.

ett kilo i dag sendt til pengesterke markeder i Vesten. 100 000 tonn filet produseres langs fabrikkenes samle-bånd hvert år. Totalt sluker produksjonen over 300 000 tonn fisk. Når filetene er skåret ut, blir fiskeskjelettene dumpet på fabrikkens avfalls-plass. Det er det som er igjen til lokalbefolkningen.

Lokalbefolkningen taper. Det første Eirik Jansen la merke til da han kom tilbake i 1996 var menn som dro tunge håndkjerrer til en markeds-plass utenfor byen. Kjerrene var fulle av fiskeskjeletter. På markeds-plassen stod kvinnene klare til å steke skjelettene. En gammel kvinne holdt et skjelett opp foran Jansen, pekte på noen kjøttslintrer og sa:

– Se, dette er hva vi spiser etter at fabrikkene har tatt sitt.

Det var da Jansen bestemte seg for å se nærmere på hva industrialiseringen egentlig har betydd for befolkningen.

– Vår analyse har tre områder i fokus: Forvaltningen av fiskeressursene, lokal sysselsetting og matvaresikkerhet, sier Jansen. På alle tre områdene er det lokalbefolkningen – de fattige – som har måttet betale prisen for utviklingen, hevder han.

Mens befolkningen tidligere hadde fisk som sin viktigste protein-kilde, spiser de idag fisk en gang i uka. I løpet av 90-tallet er det totale konsumet halvert: For ti år siden spiste hver kenyaner seks kilo fisk i året, i dag spiser han tre kilo. (Til sammenligning spiser en nordmann 19 kilo).

Over 50 prosent av barna har alvorlige mangelsykdommer på grunn av for lite vitaminer og jern i kosten.

– Fra et utviklingsmessig synspunkt er det noe perverst over at fangsten av fisk femdobles, mens konsumet går ned blant de som virkelig trenger den, mener Jansen.

Overfiske. I tillegg til nilaborr fiskes rundt 50 000 tonn sardiner årlig. To tredjedeler males til fiskemel, som brukes til dyrefôr, spesielt i produksjonen av kyllinger for overklassen.

For å tilfredsstille de umettelige vestlige markedene foregår et betydelig overfiske.

– Siden all fisk over ett kilo eksporteres til Europa, bruker lokalbefolkningen garn med ulovlig liten maskevidde for å fange fisk til eget konsum. Den tre-fire centimeter lange yngelen har ikke rukket å gyte før den blir fanget. Bestanden er derfor raskt på vei nedover, sier Jansen.

Lokale fiskere har havnet i et avhengighetsforhold til fabrikkene. Mot å få økonomisk hjelp til å kjøpe utstyr, har de forpliktet seg til å selge fisken sin til fabrikkene.

– Konsekvensen er at titusenvis av kvinner, som tidligere hadde ansvaret for å bringe fisken ut på markedene, nå er arbeidsløse, forteller Jansen. Fiskefabrikkene sysselsetter kun en brøkdel av befolkningen. I Kenya har 2400 mennesker fått jobb i fiskeindustrien. Men samtidig har 15 000 kvinner mistet sitt arbeid i den uformelle sektoren. For hver lastebil som henter sine 7,5 tonn med fisk på stranden mister 500 kvinner arbeidsgrunnlaget sitt, har Jansen regnet ut.

Lærdom. Selv om lokal matvaresikkerhet er en av de overordnede målsettingene i øst-afrikansk fiskeripolitikk, viser Victoriasjø-eksempelet at utviklingen først og fremst styres av sterke økonomiske interesser, hevder Jansen, som har laget en vi-

deo om problemstillingene. Filmen vises trolig for det norske fjernsyns-publikummet på nyåret.

– Behovet for utenlandsk valuta, i tråd med Verdensbankens krav om økonomisk liberalisering og gjelds-betjening, veier tyngre enn hensynet til lokalbefolkningens behov. I tillegg vet vi at pengene som tjenes i alle fall ikke går tilbake til folket rundt sjøen.

– Har befolkningen blitt ofret på kapitalens alter?

– Ikke bevisst. Tvert imot tror jeg at mange i Øst-Afrika vil kalle dette en positiv utvikling: De har fått høyteknologiske bedrifter, mange er sysselsatt i industrien, eksporten er stor og landene får eksportinntekter. Dette er helt i tråd med eksport- og handelsliberalismen som ligger i strukturtilpasningstiltakene, sier Jansen.

– Vår oppgave er imidlertid å punktere myten om at dette er så bra.

FAKTA OM VICTORIASJØEN:

- Victoriasjøen ligger i Sentral-Afrika mellom Uganda i nord, Kenya i øst og Tanzania i sør.
- Med sine 68 800 kvadratkilometer er den verdens nest største ferskvannssjø.
- Området er Afrikas tettest befolkede, med rundt 30 millioner mennesker.
- Med støtte fra utviklingsbanker og bistandsorganisasjoner er idag et femtitalles fiskeforedlingsbedrifter etablert rundt Victoriasjøen.
- I 1979 ble det fanget 100 000 tonn fisk i Victoriasjøen. Siden 1989 har fangsten hvert år ligget på rundt 500 000 tonn. Overfisket er i ferd med å tappe sjøen for fisk.
- I dag blir mellom 60 og 80 prosent av fisken eksportert eller brukt i produksjonen av dyrefor. Befolkningens konsum av fisk er halvert de siste 20 årene.

• BIBIANA DAHLE PIENE Betyr modernisering nødvendigvis utvikling? Og i tilfelle for hvem? Hvem er vinnere og tapere i den stadig sterkere økonomiske globaliseringen?

Dette er sentrale spørsmål for Eirik G. Jansen, leder av et prosjekt i regi av den internasjonale miljøorganisasjonen IUCN som skal se nærmere på konsekvensene av den massive fiskeindustrien som har vokst opp rundt Victoria-sjøen de to siste tiårene. Prosjektet er finansiert av NORAD med 4,5 millioner kroner over tre år.

Fiskeeksplosjon. På begynnelsen av 70-tallet jobbet Eirik Jansen som fredskorpsarbeider ved Victoriasjøen, verdens andre største innsjø, omkranset av Uganda, Kenya og Tanzania. Da han kom tilbake 25 år senere, var livsgrunnlaget for de rundt 30 millioner menneskene som lever der nærmest rasert. Årsak: Det industrielle fisket.

En gang på 50-tallet satte engelskmennene ut rovfisken nilaborr i sjøen. I løpet av kort tid eksploderte fiskestammen: I 1979 ble det fanget 1000 tonn nilaborr, i 1989 hele 325 000 tonn.

Fiskeforedlingsfabrikkene spratt opp som paddehatter – som regel bygget med penger fra utviklingsbanker eller bistandsorganisasjoner, og som oftest med utlendinger som eiere. Bare to-tre afrikanere er inne på eiersiden. Og mens Victoriasjøen tidligere forsynte markeder i Øst-Afrika med fisk, blir all fisk over

En hund etter miner

Norsk Folkehjelp med ny, effektiv metode i mineryddingen

LUBANGO (b-a): Like utenfor leiren til Norsk Folkehjelp i Lubango står seks stolper på rad. Hver av dem er en halvmeter høy. Og på hver stolpe sitter en bit polystyrenfilter. Schæferhunden Argo snuser på hvert filter. Plutselig legger han seg ned foran en av stolpene. Han lukter sprengstoff.

MINERYDDING

• I ANGOLA: CHRISTER BLOMSTRAND

I samarbeid med et sørafrikansk foretak holder Norsk Folkehjelp på med utviklingen av en ny og effektiv metode å oppdage landminer på. Tanken er å ta lukten til hunden i stedet for hunden til lukten. Det er en helt fascinerende teknikk som sparer masser av tid.

Noen timer tidligere var lukten av eksplosive materialer blitt sugd opp med en spesiell luktsamler, på en vei rundt 30 kilometer fra leiren. Den angolanske minerydderen hadde fulgt veien han arbeidet på til fots. Forsiktig hadde han satt føtterne sine i sporet etter det sørafrikanske miliærkjøretøyet som tidligere hadde kjørt langs veien. På ryggen hadde minerydderen hatt sitt luktsamlingsapparat, som ser akkurat ut som en liten støvsuger. Ytterst i det lange røret sitter en liten propp, og i proppen sitter polystyrenfilteret. Når støvsugeren suger inn støv fra veien følger lukten av landminer og andre eksplosiver med.

Filterbytte. Etter hundre meter byttes filteret. Det får sin spesielle kode, og legges i en boks som en annen minerydder har ansvaret for. Når en veistrekning på 600 meter er

Tanken er å ta lukten til hunden i stedet for hunden til lukten. Metoden sparer masser av tid.

Den norske minerydderen Anne Lill Kvam bruker hundens jaktinstinkt i letingen etter landminer.

ALLE FOTOS: CHRISTER BLOMSTRAND

unnagjort, sendes boksen raskest mulig tilbake til leiren i Lubango. Når Argo markerer ved et av filterne, vet man nøyaktig hvor på veien man kan lete etter landminer.

Dit drar mineryddere som ytterst forsiktig kjenner seg frem, centimeter for centimeter stikker de lange kniver i bakken. Når kniven støter på en mine, merkes det umiddelbart. Minen markeres, for senere å kunne sprenges.

Jaktinstinkt. Norsk Folkehjelp har totalt 350 mineryddere i arbeid i Angola. Mineryddingen foregår både mekanisk, ved hjelp av store mineryddingsmaskiner som rett og slett kjører i stykker minene, manuelt med metalldetektorer, og med hunder.

En av hundeinstruktørene er Anne Lill Kvam fra Kongsberg. Hun har hunden i et langt bånd, og beveger seg sakte fremover, en meter om gangen. Hver gang hun stanser går schæferen tvers over veien med snuten langs marken.

Plutselig stanser hunden, og legger seg sakte ned. Den har kjent lukten av en landmine. Anne Lill går frem til den, og uendelig forsiktig markerer hun plassen foran hundens snute. I sanden risser hun inn en kvadratmeter stor rute rundt det markerte punktet.

Anne Lill og hunden har funnet en av Angolas 12 millioner miner.

Anne Lill har jobbet med hunder i mange år. I Norge drev hun kurs for hundinteresserte, før hun kom til Angola i september i fjor.

- Det er bedre å bruke hunder her, fordi det er vanskelig for mineryddingsmaskinene å ta seg fram på grunn av det ulendte terrenget, sier hun.

- Det gjelder å spille på hundens

Tomme brønner, ingen mat

Tørkekatastrofe i emning i Angola

XINGONGO (b-a): Snart er det to år siden det siste regnet kom. Alle brønnene er gått tørre. I det sørlige Angola er matmangel og sult allerede et faktum. På grunn av krigen kommer ikke hjelpesendingene fram.

TØRKE

• I ANGOLA: CHRISTER BLOMSTRAND

Barna ler ikke lenger i Xingongo. Det er alvorlige ansikter med store øyne som arbeider ved chimpacan utenfor byen i det sørlige Angola.

De graver i sanden etter vann. Barna og de gamle ligger på knærne ved siden av hverandre og graver et hull i bakken. Det skal bli enda en cacimba, en dyp brønn, ofte 20-30 meter dyp. Rundt omkring ligger allerede 12-13 slike brønner. Men de få dråpene vann som i beste fall kommer gjennom sanden har allerede tatt slutt.

En chimpaca er et nedsenket område, kanskje 100 meter i diameter, som er laget som et oppsamlingsområde for regnvann, en kunstig liten dam. Nå er dammen knusktørr. Det er 36 grader i skyggen og solen brenner fra en dytblå himmel. Ikke en sky i sikte.

Den store chimpacan, regndammen, utenfor Xingongo er knusktørr. Snart er det verken vann eller mat igjen til befolkningen i Cunene-området.

FOTO: CHRISTER BLOMSTRAND

Siste utvei. En ny tørkekatastrofe er under utvikling i Cunene og Cubango-regionen i det sørlige Angola. Det har ikke regnet på over to år, og 90 prosent av alle chimpacos er knusktørre. Hittil har fire dødd på grunn av tørken.

Effekten av to års tørke setter

sine spor. Selv om det skulle begynne å regne i morgen, er matmangelen, de inntørkede avlingene og sulten allerede et faktum. Buskapen har gitt seg i vei 40-50 kilometer lengre opp i fjellene for å lete etter gress.

Det kan ta måneder før kyrne

kommer tilbake - om de gjør det.

Å grave i sanden ved chimpacan etter vann er en aller siste utvei. Man må grave dypt og lenge med små plastskåler og bastkurver for å finne de dyrebare dråpene.

De som ikke graver har laget en lang voll et par hundre meter oven-

Norsk Folkehjelp har utviklet en mer effektiv metode for å avdekke landminer. Lukt fra veiene bringes til minehunder.

jaktinstinkter. Det vanskeligste er å få den til å ligge stille og ikke logre med halen når den finner noe. Det gjør den bare en gang.

Poetisk rettferdighet. I løpet av de åtte månedene metoden har vært testet ut, har det sørafrikanske foretaket rukket å klargjøre 5000 veikilometre i Angola.

Det er kanskje en poetisk rettferdighet i at nettopp Sør-Afrika, som for ti år siden og under en helt annen regjering la ut store mengder av disse minene, nå har fått jobben med å uskadeliggjøre dem.

De sørafrikanske og norske minerydderne samarbeider om å utveksle mineryddingsprosjekter med de spesialtrente hundene. Innen år 2000 skal de ha trent opp sine partnere i Angola.

Derfra er angolaneerne selv ansvarlig for å deminere resten av de 10-12 millionene miner som ligger gjemt.

- Det kommer til å ta minst 30 år å få ryddet dette landet, sukker Brian Lewis fra Pretoria, som leder

Norsk Folkehjelps mineryddingsprosjekt i Angola.

Mange av veiene i Angola har vært totalt ubrukelige i 15 år, og flere småsamfunn har blitt helt isolert. Landmineene har blitt et effektivt middel mot utvikling på landsbygda. Når veien er ryddet, og de første lastebilene kommer frem til landsbyen, bryter jubelen løs. Ofte er det første gang tenåringene ser et kjøretøy.

Men nå kan handelen tas opp igjen, transporten kan fungere. Manioken som dyrkes i landsbyen kan byttes mot kjøtt og andre varer. Isolasjonen er brutt. Utviklingen kan begynne.

Veilukt samles med støvsugerlignende apparater.

I hvert polystyrenfilter ligger lukten av hundre meter vei. Det gjelder å holde orden på hvilken strekning filteret representerer.

for sidene av chimpacaen. Veggene bygges opp med sanden fra den nygravde brønnen for å holde vannet inne, og for å gjøre oppsamlingsplassen for regnvannet større, til når - og om - det skulle regne igjen.

Og noen går den 40 kilometer lange veien til Cuneneffoden, for å hente en krukke vann. Det tar to dager.

Kommer ikke fram. Det bor 200 000 mennesker i dette området. FNs matvareprogram (WFP) organiserer et Mat for Arbeid-program i Angola; de mennene som fortsatt har krefter til å arbeide, er med i Mat for Arbeid-programmet som World Food Programme (WFP) organiserer over hele Angola.

Nå har det også startet i Cuneneområdet, som en første hjelpeinnsats. Men WFP kan bare nå fram til rundt 80 000 av menneskene her. Og mange menn er blitt tvangsrekruttert til den angolske regjeringshæren (FAA). Så det er mest gamle og barn igjen i landsbyen.

Lastebilene som skal bringe mat og vann til katastrofeofrene har ofte store vanskeligheter med å komme fram. Veiene er minelagte, broene sprengt i filler, og Savimbis UNITA-soldater herjer i området. Spesielt

ille er det i de østre delene av Cunene og Cubango ved grensen til Namibia. Så først må minene fjernes fra veier og de små flystripene som finnes i området.

WFP har hittil fått hjelp av FN-politiet i Angola (MONUA) og militære observatører til å trygge mattransportene. Men dersom det ikke snart kommer positive resultater ut av den langdryge og vanskelige fredsprosessen mellom UNITA og Angolas regjering, truer MONUA med å trekke seg ut av landet. Den angolske regjeringen kan ikke garantere for sikkerheten til WFPs matdistribusjoner.

Anarkistisk uro. Selv har Savimbis geriljahær store problemer med sine egne matforsyninger. De stjeler det de kan få tak i; lastebiler fulle av mat til sivilbefolkningen er et attraktivt bytte.

I den temmelig anarkistiske uroen som råder i Angola er det heller ikke umulig at mattransportene også ranes av regjeringssoldater, som ofte verken har fått lønn eller fylt opp sine matforråd ute i bushen.

En offiser i FN bekrefter at WFPs transporter er blitt angrepet av uniformerte menn - hele sju ganger de siste to månedene.

Å grave i sanden etter vann er aller siste utvei. Barn og gamle må grave dypt med sine små plastskåler for å finne de dyrebare dråpene.

Jordreform stopper IMF-støtte?

ZIMBABWE: En omstridt jordbruksreform i Zimbabwe kan føre til at landet mister støtte fra Det internasjonale pengefondet (IMF). IMF holder nå tilbake en utbetaling på nærmere 400 millioner kroner.

Zimbabwes president Robert Mugabe kunngjorde nylig at 841 gårdsbruk vil bli tvangekspropiert med det første, for å berolige horden av svarte bønder som den siste tiden har invadert en rekke store gårdsbruk.

Beslutningen vakte sterke re-

aksjoner hos både gårdeierne, givverlandene og IMF, fordi de skulle vært konsultert på alle de større forandringene innen landreformprosessen.

I løpet av de neste fem årene vil president Robert Mugabe ekspropriere 1500 storgårder, som hovedsaklig er eid av den hvite minoriteten. Den utgjør kun én prosent av befolkningen på 12 millioner. De over fem millionene hektar med jord som gårdene utgjør, skal overdras til 100 000 svarte familier.

Tyfon drepte over 100 – 400.000 hjem i ruiner

VIETNAM: En av de verste stormene på flere tiår, tyfonen Dawn, drepte mer enn 100 mennesker og etterlot seg over 400 000 ødelagte hjem, da den nylig herjet de sentrale delene av Vietnam. Ødeleggelsene gikk verst utover de fattigste delene av regionen, der

hundrevis av hektar med jordbruksareal ble oversvømmet.

Over 600 større bygninger falt sammen, og veier, broer og jernbaneforbindelser raste ut flere steder. Myndighetene i Vietnam anslår at tyfonen gjorde skade for rundt 210 millioner kroner.

Motstand mot ny barnelov

NICARAGUA: Nicaraguas nye barnelov, som blant annet regulerer barns og ungdoms strafferettslige rettigheter, er trådt i kraft. I loven heter det at ungdom mellom 13 og 18 år ikke kan settes i varetekt uten spesielle omstendigheter.

Mange hevder nå at dette

«binder politiets hender», mens politiets egne talsmenn peker at Nicaragua har et alvorlig problem med kriminelle ungdomsgjenger, der mange av medlemmene er under 18 år. Loven sier også at unge innsatte skal sone i egne fengsler - noe fengselsvesenet sier det ikke finnes penger til.

Maritim studentrekord

WMU: Søndag 29. november ble det satt en ny rekord ved Verdens Maritime Universitet (WMU) i Malmø, da hele 116 studenter fra 55 forskjellige land mottok sine Master of Science-grader.

Totalt er 1400 studenter fra 132 land fra Zambia til Albania blitt utdannet ved Universitetet. Norge har vært en stor bidragsy-

ter til universitetet siden starten i 1983, med både direkte budsjettstøtte og studentstipendier på til sammen 5,5 millioner kroner årlig.

NORAD sponser studenter direkte. Dette året fullførte 17 studenter fra Kenya, Mosambik, Sri Lanka og Uganda studiet med NORADs hjelp.

Norsk spydspiss for fred

SUDAN: Utviklings- og menneskerettsminister Hilde Frafjord Johnson er valgt til ny leder for Sudan-komiteen i Intergovernmental Authority Development (IGAD)

Partners Forum. IGAD er et samarbeidsorgan for de sju landene i Nordøst-Afrika, og skal støtte opp om fredsforhandlingene i Sudan-konflikten.

Hvite farmere myrdes av gjenger

SØR-AFRIKA: Siden 1994 er minst 500 hvite farmere myrdet i Sør-Afrika.

Mange mener det er en registrert angrepsbølge for å drive de hvite bønderne fra jorden. Bak angrepene står velorganiserte

gjenger, som ofte kjemper sin egen etniske krig i tillegg, skriver tidsskriftet New African. Funn fra enkelte åsteder kan tyde på at gjengene har tilknytning til den militære fløyen av Den Panafrikanske Kongressen.

USA letter på sanksjoner – Norge venter

SØR-ASIA: USAs president Bill Clinton har bestemt seg for å heve flesteparten av de økonomiske sanksjonene som ble iverksatt mot India og Pakistan etter deres atomprøvesprengninger i mai i år, skrev avisen International Herald Tribune i november.

Hensikten er å belønne de to landene for den siste tiden å ha tatt skritt i retning av å ville godta internasjonale avtaler om atomvåpenkontroll, og å oppmuntre dem til å gjøre enda mer, sier en sentral kilde i administrasjonen.

De amerikanske og internasjonale sanksjonene, inkludert stans i bistandsoverføringer, har

hatt en marginal effekt på India, mens Pakistan har vært nær ved å måtte misligholde sine betalingsforpliktelser overfor egen utenlandsgjeld.

I forhold til de norske sanksjonene («bistandsfrys») overfor Pakistan og India sier statssekretær Leiv Lunde at det foreløpig ikke foreligger planer om å myke opp eller endre politikken, selv om USA har innført lettelse i sine sanksjoner overfor Pakistan.

- Vi følger situasjonen løpende, herunder hva andre donorer foretar seg, men har foreløpig ingen konkrete planer om å gjøre noe med de norske sanksjonene, sier Lunde.

Menneskerettigheter og mottakeransvar

AV TOVE STRAND

Arbeidet for å sikre menneskerettigheter står helt sentralt i norsk utviklings-samarbeid. Det er et politisk vanskelig område. Ikke minst i forhold til mange av de utviklingslandene Norge har et utstrakt samarbeid med.

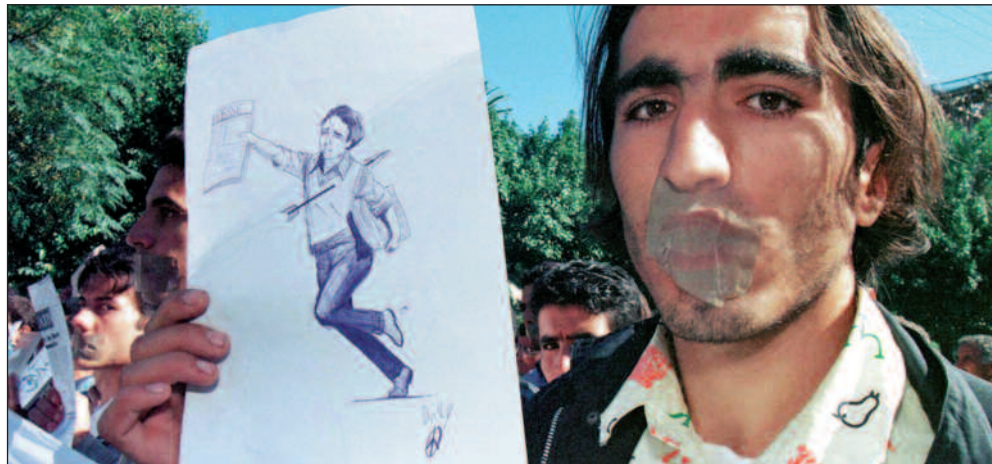
Samarbeidet skal generelt bygge på prinsippet om at mottakerne av bistanden må og skal ta ansvaret for egen utvikling. Det betyr at hensynet til menneskerettighetene ofte vil vike, fordi de prioriterer annerledes enn oss. I et lengre perspektiv, er likevel NORADs langsiktige utviklingssamarbeid - basert på mottakeransvar - et helt sentralt virkemiddel i Norges arbeid med å fremme menneskerettighetene. Utviklingssamarbeidet gir mulighet til dialoger på en rekke nivåer og med mange viktige samfunnsdeltakere som Norge ellers neppe ville hatt tilgang til eller fått i tale.

NORAD investerer i menneskerettigheter på hovedsakelig to måter. Den ene måten er å finansiere styrking av de tre samfunnsområdene *rettsstaten, det sivile samfunnet og differensierte medier*. Den andre måten er at uansett hvilket område NORAD jobber på, legges menneskerettighetene til grunn. Det være seg stat-til-stat-samarbeid, næringslivssamarbeid, kultursamarbeid, institusjonssamarbeid eller samarbeid mellom frivillige organisasjoner.

Dialog, tillit og respekt. En konstruktiv dialog om problematiske temaer, vil aldri lykkes hvis den ikke er basert på gjensidig tillit og respekt, og tar utgangspunkt i virkelighetens verden. Vi må ikke være så kritiske og selvgode at mulighetene for en konstruktiv dialog skusles bort og blir en selvtillfreds monolog.

NORADs arbeid tar utgangspunkt i at både samarbeidsforholdene og de enkelte lands forpliktelser og praksis varierer. For eksempel styrkes nå arbeidet med arbeidstakerrettigheter, gjennom bedre oppfølgingsrutiner for næringslivssamarbeidet. Det tas utgangspunkt i de ILO-konvensjonene som Norge og samarbeidslandet har ratifisert og dermed er forpliktet av. Samtidig som NORAD har klagt ut regelverket for det næringslivssamarbeidet som finansieres over bistandsbudsjettet, har det vokst frem en erkjennelse i norsk næringsliv om at norske bedrifter som engasjerer seg internasjonalt har et selvstendig ansvar når det gjelder menneskerettighetene. NHO har laget en god sjekkliste om menneskerettigheter for norske bedrifter som ønsker å engasjere seg internasjonalt. En sjekkliste vi i NORAD bruker aktivt overfor bedrifter som ønsker å delta i det NORAD finansierte utviklingssamarbeidet.

I stat-til-stat-samarbeidet tar NORAD utgangspunkt i hvilke konvensjoner samarbeidslandene har ratifisert, og i hvilken grad de internasjonale forpliktelsene gjenspeiles i det nasjonale lovverket og følges opp i praksis. Det er viktig fra norsk side å definere overfor samarbeidslandet hvilke rettigheter Norge er forpliktet av og hvilke rettigheter vi er opptatt av å fremme gjennom utviklingssamarbeidet. Med utgangspunkt i felles forpliktelser, unngår man et giver-mottaker-forhold der det kun er en som stiller krav og en det stilles krav til. Konstruktiv dia-

Støtte til en fri og uavhengig presse er et sentralt tiltak innenfor NORADs satsing på menneskerettigheter og demokrati. SCAN-FOTO/REUTERS

Jubilant i endring

I år er det 35 år siden de første fredskorpsaktivistene landet i Uganda. Nå er tiden moden for fornyelse.

• BIBIANA DAHLE PIENE

- Vi må få Fredskorpset tilbake på banen, understreket statssekretær i UD Leiv Lunde i sin jubileumstale, da Norsk Fredskorpsamband (FKS) feiret seg selv den 11. desember. I de 35 årene som har gått siden de 17 første fredskorpsene reiste ut, har drøyt 1500 norske menn og kvinner i solidaritetens navn hjulpet mennesker i utviklingslandene.

Mindre synlig. - Fredskorpset har bidratt til å nå fram til viktige grupper for norsk bistand, først og fremst fattige og ressursvake, og til å bringe kunnskap tilbake til Norge. Men selv om fredskorpset i mange år har stått sentralt i norsk utviklingsbistand, er det langt mindre synlig i dag. I debatten omkring norsk utviklingspolitikk har fredskorpset nærmest vært fraværende, sier Lunde.

- Det oppleves også som et paradoks at mens Norge har lagt om den faglige bistanden fra å rekruttere fagfolk til enkeltprosjekter og til økt satsing på institusjonssamarbeid, har fredskorpset bestått i sin opprinnelige form, fremholder han.

Radikal endring. Det er bakgrunnen for at Utenriksdepartementet i fjor tok initiativet til en gjennomgang av Fredskorpset - og dets fremtid. I februar i år fikk UD et forslag fra NORAD på bordet, som innebærer en radikal omlegging av korpset.

NORAD foreslår at man bør legge om fredskorpset til å bli et program for utveksling av ungdom mellom nord og sør. Mens dagens fredskorpsene gjerne er i 40-årene, bør man i stedet satse på aldersgruppen 22-35 år. Et annet spørsmål som reises er om Fredskorpset i fremtiden skal være underlagt NORAD.

- Et argument for omlegging er at dagens ordning er temmelig kostbar: Det koster rundt regnet en halv million kroner i året å holde en fredskorps i arbeid. Den nye ordningen bør legge opp til en mer nøktern kostnadsprofil, sier Lunde.

Rotfeste i hverdagen. På bakgrunn av NORADs forslag ble det i oktober nedsatt en arbeidsgruppe, bestående av UD, NORAD, FKS og Landsrådet for norske barne- og ungdomsorganisasjoner. I februar 1999 skal arbeidsgruppen legge sin rapport på statsråd Hilde Frafjord Johnsons bord.

- Det vi ønsker er å gjenspeile Fredskorpset slik at det igjen får rotfeste i hverdagen til dagens ungdom. Samtidig er det et vesentlig poeng at Fredskorpset blir et relevant og nyttig redskap i arbeidet med å bygge bærekraftige strukturer i utviklingsland, sier statssekretær Lunde.

kronikk

log kan gi grunnlag for støtte til eksempelvis opplæring av fengselspersonell i Nicaragua, dyktiggjøring av fagbevegelsen i Zimbabwe, eller støtte til utvikling av mangfoldige medier i Zambia.

77

Vi må ikke være så kritiske og selvgode at mulighetene for en konstruktiv dialog skusles bort og blir en selvtillfreds monolog.

Støtte til rettsstaten. Rettsstaten er selve grunnlaget for menneskerettighetene på det nasjonale plan og NORAD støtter styrking av lovverk og institusjoner som domstoler, politi og fengselsvesen. Alle andre rettigheter reguleres og beskyttes gjennom rettsstaten. Ingen demokratisk eller menneskerettslig utvikling er mulig uten at det finnes et fungerende rettsstat. Å leve i en rettsstat innebærer at staten utfører sine oppgaver på grunnlag av lover og regler. Gjennomføring av menneskerettighetene er avhengig av effektive statlige institusjoner, der statsmakten er fordelt på forskjellige instanser som gjensidig kan kontrollere hverandre: Et folkevalgt parlament som vedtar lovene, en regjering som iverksetter lovene og uavhengige domstoler. Poenget er å forhindre ensidig maktkonsentrasjon og sørge for at det er folkeflertallet som i størst mulig grad styrer statspolitikken. Dette er like gyldig og viktig i utviklingsland som i Norge.

Tiltak i flere land. I flere land samarbeides det om tiltak for å bedre innbyggernes rettsvern, mulighetene for rettfærdig behandling og lik tilgang på domstolene. For eksempel i Nepal og Uganda, der NORAD finansierer organisering av fri retts hjelp for fattige og kurs i lov og rett for analfabeter. Spesielle programmer om menneskerettigheter er rettet inn mot myndighetspersoner i lokalforvaltning, politi og fengselsvesen.

I dette arbeidet samarbeider NORAD nært med Den Norske Advokatforening, som har over 10 års erfaring med utviklingssamarbeid. Foreningen samarbeider med lokale partnere som har hovedansvaret for driften av prosjektene. Prosjektene er uredde i sin holdning til kontroversielle saker, som f.eks den utbredte bruken av varetektsfengling i Uganda, mens det ved andre anledninger er nødvendig å utvise diplomatisk varsomhet.

Retten til en rettfærdig rettssak, retten til å delta i politiske beslutningsprosesser og retten til ytringsfrihet er helt grunnleggende verdier i forhold til menneskerettighetene. Samtidig er rettsstaten, det sivile samfunnet og differensierte medier med på å sikre at andre menneskerettigheter overholdes.

Økonomisk utvikling er viktig. I prinsippet om menneskerettigheter

Tove Strand er direktør i NORAD.

Stolt over å være homofil – i Zambia

AV NEWTON SIBANDA

Tidligere i år sto 24 år gamle Francis Chisambisha fra Lusaka fram og fortalte at han var homofil – og stolt av det. Chisambisha er den første zambiske homofile som har stått offentlig fram og bekjent sin seksuelle legning. De fleste zambiere velger klokkelig å la homoseksualitet forbli en svært privat og godt bevart hemmelighet. Ofte med god grunn.

Francis Chisambisha fikk selv sagt unngjelde, folk vendte seg mot ham med hatske og personlige an-

ende. Det er jo til og med prominente personer i Zambia som støtter de homofile i deres kamp. Hva skal det være godt for? spør en annen.

Hetsen mot homofile rammer ikke bare de homofile selv, men alle som våger å støtte denne gruppen av undertrykte mennesker. The Zambia Independent Monitoring Team (ZIMT) er en uavhengig gruppe for overvåkning av valg og demokratisk praksis i Zambia. Gruppen var den første nasjonale frivillige organisasjonen som begynte arbeidet med å ivareta de homofiles rettigheter. ZIMT tok initiativet til Lesbians, Gays and Transgender Association (LEGATRA), men det har ennå ikke lyktes å få denne organisasjonen godkjent. Tvert i mot har myndighetene gått inn for at forkjempere for en slik organisasjon bør arresteres så snart som mulig.

– De som kommer med registreringspapirene til en slik organisasjon vil bli arrestert umiddelbart, sier innenriksminister Peter Machungwa.

Justisminister Vincent Malambo uttaler at homoseksuell aktivitet er ulovlig ifølge kapittel 87, seksjon 155 i Zambias lover. Men det sterke ønsket å om arrestere de homofile og deres talspersoner, har praktiske problemer. Politiets talsmann Beenwell Chimfwembe minnet om at det neppe var nok grunnlag for å arrestere homofile at de sto fram med sin seksuelle legning. Det måtte kunne vises til utøvende homoseksualitet, inkludert vitneprov fra «den andre part» i forholdet.

Den heftige agitasjonen mot de homofile toppet seg da også president Frederick Chiluba fordømte homoseksualitet som umoralsk og uforenlig med zambiske og afrikanske verdier.

De fleste zambiere vet at det i Europa og USA er langt større toleranse overfor homofile og homofiles rettigheter enn i Afrika. Det blir også spekulert offentlig i at de homofile flagger sine saker for å tiltrekke seg bistandsstøtte fra land med et liberalt syn på homofili. Samtidig er det en frykt for at de homofile i Zambia skal få støtte hos in-

ternasjonale partnerorganisasjoner, som igjen kan påvirke den totale utviklingsbistanden til Zambia på bakgrunn av Zambias undertrykking av homofile og dermed brudd på menneskerettighetene.

Det er med denne bakgrunn vi bør forstå og tolke den norske ambassadøren Jon Lomøys uttalelser til avisen Zambia Daily Mail. Han sier blant annet:

– Homoseksualitet er normalt, slik de fleste i vesten ser det. Jeg ønsker derfor zambiske homofile velkommen når de velger å stå åpent fram. Lomøy legger imidlertid vekt på at spørsmål om homoseksualitet er kontroversielle og vanskelige, etter som de rører både ved folks tro, moral og kulturelle røtter.

– Når man behandler saker knytter til homofiles rettigheter, kan det være nyttig å lete etter erfaringer fra andre land. Ikke nødvendigvis for å kopiere hva andre har gjort, men for å lære og vurdere kritisk, sier Lomøy. Han viser til at det er fellestrekk mellom situasjonen i Zambia i dag og i Norge for 50 år siden, da det i dette landet for første gang ble gjort forsøk på å etablere organisasjoner for homofile.

Trass i at anitipatien mot homofile er overveldende i mange afrikanske land – Zimbabwe er kanskje det mest framtreddende – ser det ut til at de homofile likevel sakte vinner fram med sin forsiktige synlighet. Det tar tid å overvinne hat og forakt mot en gruppe mennesker som har blitt så systematisk underkuttet som de homofile i Zambia og nabolandene. Men samtidig er Zambia, og andre afrikanske land, inne i en prosess der landets forhold til demokrati og menneskerettigheter blir underlagt innsyn og kritikk både fra landets politiske opposisjon, presse og ikke minst et stort oppbud av internasjonale bistands-givere. Undertrykking, brudd på menneskerettigheter og et udemokratisk sinnelag er et lite gunstig utgangspunkt i forhandlinger om økt bistand, gjeldslette og bedre vilkår for internasjonal handel. Ambassadør Jon Lomøys uttalelser kan tolkes som en forsiktig påminning om nettopp dette.

hvem? hvor?
hva i all verden?

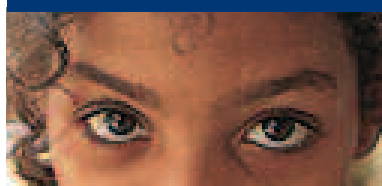

1. Hvem er mannen på bildet?
2. Når ble Departementet for utviklingshjelp (DUH) etablert?
3. Hvilke to kvinnelige statsråder hadde ansvaret for bistandspolitikken før Hilde Frafjord Johnson?
4. Hvilket år ble Nelson Mandela frikjent?
5. Hvor ble FNs siste store kvinnekonferanse avholdt?
6. Hva heter hovedstaden i Sri Lanka?
7. Hva er NORIMPOD?
8. Hvilken norsk politiker var FNs høykommisær for flyktninger i 11 måneder i 1990?
9. I hvilket afrikansk land avviklet NORAD sitt engasjement i 1990?
10. Hvor finner vi NRKs Afrika-kontor?
11. Hvor skjedde tidenes største industriulykke i 1984?
12. Er det hvite mindretallet i Zimbabwe større eller mindre enn en prosent av befolkningen?
13. Hvilken pinlig sak for de palestinske selvstyremyndighetene fylte avisspaltene i månedsskiftet november/ desember?
14. Ekspropriering av 1500 storgårder får Pengfondet (IMF) til å holde tilbake utbetaling av lån på 400 millioner kroner. Til hvilket land?
15. Hvilket FN-tiår er vi inne i nå?
16. Hvilken kjent SV-politiker har vært stedlig representant for NORAD i et afrikansk land?
17. Hvem er Lucky Dube?
18. I hvilket latinamerikansk land finner vi gerilja-bevegelsen «Lysende sti».
19. Hva heter presidenten i det internasjonale Røde Kors-forbundet?
20. I hvilke to land hvt begynner og slutter Zambezi-elven?

(Svar på side 23)

Bistandsaktueltts spørrespalte er laget av Arve Norheim.

sett fra sør

I spalten **Sett fra Sør** vil du møte ulike korrespondenter fra afrikanske land.

grep. Men samtidig ser Chisambisha ut til å ha satt i gang en reaksjon, for stadig flere homofile har stått fram og fortalt om en seksuell legning som ikke stemmer overens med «normalen». Det er også satt i gang arbeid med å etablere en organisasjon for homofile. Målet er å stoppe undertrykkingen av homofile, og sikre denne gruppens rettigheter i det zambiske samfunnet.

De homofile i Zambia har begitt seg inn i en hard og vanskelig kamp. De anti-homofile i Zambia er mange og deres meninger er urokkelige, og i tillegg fundert både i landets tradisjon og lovverk. De zambiske myndigheter sier at loven om «unaturlig sex» er grunnfestet, og kan ikke diskuteres. Noen vil steine og kastre homofile, andre mener at det er synd på dem og at de bør underlegges terapi og behandling for å kvitte seg med «problemene».

– Menn og kvinner er skapt forskjellige. Til og med slanger er klar over ulikhetene mellom kjønnene og de naturlige årsakene til det, heter det i et av leserbrevene i Zambia Daily Mail.

– Jeg ligger våken om nettene og tenker i frykt på hvor dette skal

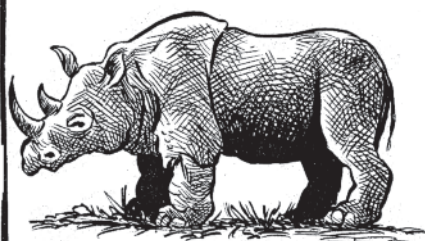
De fleste zambiere velger klokkelig å la homoseksualitet forbli en svært privat og godt bevart hemmelighet.

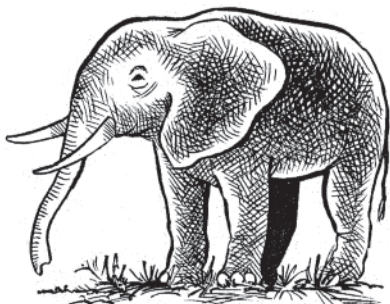
Newton Sibanda (29) er journalist i Zambia Daily Mail. Han er dessuten korrespondent for bladet «Mango» utgitt av Norsk Fredskorpssamband.

Gados verden

Africa's most Endangered Species

Rhino

Elephant

Dictator

Tanzanianeren Godfrey Mwampembwa, bedre kjent som «Gado», er en av Afrikas mest profilerte karikaturtegnere. Han tegner blant annet for den uavhengige kenyanske avisen Daily Nation.

©1997 GADO

Tragiske aids-tall i Afrika

Kan halvere levealderen i flere afrikanske land

KADOMA (b-a): Spredningen av aids er langt mer dramatisk enn det man tidligere har fryktet, viser nye tall fra UNAIDS. Følgene kan bli katastrofale for flere afrikanske land: I Zimbabwe kan levealderen bli bortimot halvert de neste 20 årene.

AIDS

• I ZIMBABWE: ANN-KRISTIN ENDAL

Hver uke får minst 300 nye pasienter i Zimbabwe den tunge beskjeden om at de er hiv-smittet.

- Hiv/aids-epidemien er den største krisen Zimbabwe nå står overfor. Beregninger viser at hvis utviklingen fortsetter slik den gjør i dag, vil forventet levealder synke fra 70 til 40 år innen 2020.

Sannsynligheten for at et barn som er født i 1994 lever til det er 30 er sunket fra 90 til 33 prosent, sier David Wilson. Han leder en støttegruppe ved Universitetet i Zimbabwe som bistår organisasjoner og fri-

villige i arbeidet med å forebygge videre spredning av hiv/aids.

Stanser utviklingen. Siden det dødelige viruset ble oppdaget for 20 år siden, er over 11 millioner mennesker døde av aids. Bare i fjor ble det registrert 2,3 millioner dødsfall og hele 5,8 millioner nye tilfeller av hiv-smitte. 16.000 mennesker blir smittet hver eneste dag på verdensbasis. I Afrika sør for Sahara spres viruset fortere enn noe annet sted i verden, og Sør-Afrika rangerer øverst på listen over land hvor viruset sprer seg raskest.

I Zimbabwe og Botswana er det flere smittede per innbygger enn noen andre land i verden. Man regner med at hver fjerde person mellom 15 og 45 år er smittet. I enkelte byer i Zimbabwe er opptil 70 prosent av alle fødende kvinner hiv-smittet.

Følgene kan bli katastrofale: Uten menneskelige ressurser vil utviklingen stoppe opp. Flere års arbeid med sosial og økonomisk utvikling kan i løpet av få år bli pulverisert.

Håper på barna. Samtidig som aids-epidemien blomstrer, jobber et mangfold av frivillige organisasjoner, nasjonale og lokale helsemyndigheter og kirker over hele landet for å forsinke spredningen av hiv og aids. Flere hundre prosjekter, fra utdeling av kondomer til større informasjonskampanjer, er igang. En nasjonal nettverksgruppe, Zimbabwe Aids Network (ZAN), koordinerer mange av disse aktivitetene samt sprer informasjon om erfaringene som er gjort underveis.

- Vi har i større og større grad innsett at vi også må skape holdningsendringer, sier Thembeni Mahlangu i ZAN. Nettverket søker å samle flest mulig grupper for å kunne utveksle erfaringer og skaffe informasjon om både spredning av viruset og preventive tiltak som blir satt i gang.

Støttegruppen på universitetet, med David Wilson i spissen, bistår nettverket med faglige råd og statistiske oversikter i den hensikt hele tiden å heve organisasjonenes kompetanse og mulighet til å planlegge, gjennomføre og evaluere de ulike

I Zimbabwe vil forventet levealder synke fra 70 til 40 år innen år 2020.

FAKTA:

- Ved utgangen av 1997 var mer enn 30 millioner mennesker smittet av hiv/aids.
- 90 prosent av hivpositive bor i utviklingsland, 70 prosent i Afrika.
- 10 prosent av de smittede er barn under 15 år. I 1997 ble en halv million afrikanske barn født med hiv-smitte.
- I de hardest rammede landene, som Botswana og Zimbabwe, er 25 prosent av alle voksne smittet.
- I 2010 forventes gjennomsnittlig levealder i Botswana å være 31 år. I 1990 var den 61 år. (UNAIDS, juni 1998).
- Aidsfaktoren skal vurderes i all planlegging av norsk bistand, eksempelvis i utdanning, helse og infrastrukturbygginger. Omsorg for foreldreløse barn (etter Aids-epidemien) får økende oppmerksomhet.
- NORAD støtter mange nasjonale Aidsprogrammer og FN-satsinger, blant annet i Zimbabwe.

aktivitetene som blir satt i gang.

- Vårt håp er barna. Det er i dag svært få barn mellom fem og 15 år som er smittet. Informasjon og holdningsskapende kampanjer særlig rettet mot denne gruppen vil bli viktigere og viktigere i årene som kommer, påpeker David Wilson.

Aromaterapi som aids-medisin

Annah Makoroni lar hendene gå i sirkelrunde bevegelser nedover ryggen på den aids-syke pasienten; en liflig duft av aromatiske oljer sprer seg i hele rommet.

• ANN-KRISTIN ENDAL

I Kadoma foregår et pilotprosjekt med å behandle aidssyke med aromaterapi. I Uganda har tilsvarende prosjekter vist gode resultater.

Annah er en «peer educator», eller en «likesinnet lærer». Hver dag reiser hun rundt til ølbuler og barer i Kadoma-distriktet, et par timers kjøring vestover fra Harare, for å dele ut kondomer og informere de prostituerte og deres kunder om faren for hiv-smitte. I tillegg har hun fått opplæring i aromaterapi, og er jevnlig på klinikken i Kadoma for å behandle de mange aidspasientene som kommer innom.

- «Peer educators» har samme sosiale bakgrunn og erfaringer i forhold til de målgruppene vi ønsker å nå, forklarer Thembeni Mahlangu i Zimbabwean Aids Network (ZAN). Alle lærerne må igjennom et intensivt kurs i blant seksuelt overførbare sykdommer, forebygging og behandling, samt opplæring i bruk av kondom. Gjennom drama og poesi spres kunnskapen videre.

- Disse prosjektene har hatt stor gjennomslagskraft i nærmiljøene. Nå ønsker vi å spre dem utover hele Zimbabwe - så langt det lar seg gjøre, sier Mahlangu.

Peker nedover. Så langt er erfaringene positive, hevder den lokale koordinatoren for prosjektet, Mrs. Mavhuan. Tallet på sykdomstilfeller peker nedover, og både prostituerte og kunder har til en viss grad endret adferd.

- Men noe av det viktigste vi gjør er selvsagt å distribuere kondomer gratis. Problemet er få pasientene til å innse at de har aids og at de må endre sin holdning og seksuelle adferd, og det er ikke alltid like lett, sier hun. Ett annet problem er at kli-

”

Aromaterapi kan selvsagt ikke helbrede de syke, men kan være med på å høyne livskvaliteten.

Annah Makoroni behandler aids-syke med aromaterapi. I tillegg underviser hun de som (ennå) ikke er smittet.

FOTO: ANN-KRISTIN ENDAL

nikken mangler skikkelig testutstyr.

- Slik det er i dag stiller vi diagnosen etter symptomene, men så lenge dette ikke er 100 prosent sikkert, blir vi ofte møtte med stor skepsis, og pasienten fortsetter å ha ubeskyttet sex, sukker Mrs. Mavhuan.

Aromaterapi. I tillegg til det forebyggende arbeidet, jobber klinikken i Kadoma med å ta vare på de som allerede har utviklet aids. Selv om sekundærsykdommer som lungebetennelse og tuberkulose behandles med medisiner, er AZT-cocktails og andre aidsmedisiner forbeholdt aidssyke i Vesten. Men aromaterapi-prosjektet virker lovende.

- Aromaterapi kan selvsagt ikke helbrede de syke, men det kan være med på å høyne livskvaliteten. Særlig har behandlingen vist seg å være effektiv for de som har utviklet typiske immunsviktssykdommer som tuberkulose, lungebetennelse og gikt. I Uganda har de hatt gode resultater. Med aromaterapi kan levetiden økes fra tre til fem år til kanskje 15, forteller sykepleier Mrs. Hanyane.

Matt blick. En ny pasient på knappe 20 år kommer inn. På ryggen bærer hun på afrikansk vis sitt yngste barn. Babyens hode er unormalt stort, og det matte blikket forteller mer enn noen lege kan si. Annah Makoroni blander med kyndige hender ulike aromaoljer.

- En tragisk historie, forteller sykepleier Mrs. Hanyane mens Annah masserer duftende oljer inn i huden på pasienten.

- Jeg så tidlig symptomene hos mannen, og ba ham komme innom for en helsesjekk. Men nei, han var ikke alvorlig syk, bare litt forkjølet. Det tok ikke lang tid før kona ble smittet og det ser ut til at den minste babyen har fått overført smitten fra moren. Heldigvis viser ikke den eldste noen sykdomstegn. Jeg bare ber til Gud om at de ikke planlegger flere barn, sier Mrs. Hanyane.

En hustru nr. 1 – og en hustru nr. 2

– Ser du på livet som en helhet, kan det vel bli hipp som happ om du lever i polygami eller gifter og skiller deg diverse ganger slik som dere europeere. Dessuten er det mye mer stabilt for barna, sier Anna Goudiaby.

• ELISABETH SALVESEN

SENEGAL Anna Goudiaby ler når den europeiske journalisten et øyeblikk blir svar skyldig. Hun er vant til at hvite besøkende alltid spør og graver rundt polygami og som regel dømmer det nord og ned.

Selv er hun annenhustru, har bodd på landsbygda ved Joal i Senegal hele livet og har nettopp satt seg på skolebenken for første gang i livet etter at UNICEF med norske bistandsmidler prioriterer utdanning av jenter i Senegal.

– Ungene mine fikk skoletilbud og etter hvert innså jeg at det kunne være nyttig for meg også å lese og skrive – og, ikke minst, regne litt. Mannfolkene forsvinner jo fort vekk til storbyene eller utenlands for å få arbeid. Ofte ser man verken dem eller lønningene igjen. Da må kvinnene overta salget av grønnsaker og fisk på markedet og ordne opp for ungene sine selv. Er det ikke ofte sånn i Europa også? undrer hun.

I gruppen på atten kvinner som nå lærer å lese og skrive, deler seks av kvinnene ektemannen sin med hans andre hustruer. Både Anna, som selv er annenhustru, og Mariama Dabo, som er førstehustru i sitt ekteskap, diskuterer mer enn gjerne polygami med undrende europeiske kvinner. De to har ikke samme ektemann, men er i familie likevel fordi Mariamas søster er førstehustruen til Annas ektemann.

– Polygami er ikke så vanlig lengre i Senegal. Det er ikke som det var i våre foreldres tid, men det er nok vanligere her på landsbygda enn i byene, sier Mariama.

– Mannen min hadde lenge bare tenkt å ha en hustru, men ble i mange sammenhenger etert litt og oppfordret til å ta en kone til. Alle mente det ville være godt for ham. Det har nok litt med en manns status og selvfølelse å gjøre – overfor andre menn er det viktig å vise at man kan holde seg med to koner. Heldigvis var han høflig og informerte meg først om at han hadde bestemt seg for å finne en kone til. Og jeg

hadde ikke noe å innvende mot det.

– Kunne du ha nektet å godta det? Ville han ha endret beslutningen da?

Mariama legger hodet litt på skakke og sier ettertenksomt at det er jo opp til mannen selv å bestemme hvor mange koner han vil ha.

– Hadde vi vært svært fattige og levd på eksistensminimum, ville jeg nok ha protestert. Da ville han sikkert bare tatt seg en elskerinne istedenfor – uten å gifte seg med henne, og det hadde ikke vært noen fordel. Nå kommer han til hytta mi et par ganger i uken, og det er egentlig akkurat passe, ler hun og klasker seg på lårene.

– Men er du ikke sjalu på den andre kvinnen i din manns liv?

– Nei, sjalu – hun smaker sakte på ordet. – Han oppfører seg ordentlig mot oss begge, vi bor i like bra hytter og begge får gaver hvis han har vært på reise. Nei, jeg synes ikke jeg har grunn til å være sjalu.

Jeg var nok mer sjalu i begynnelsen av ekteskapet enn jeg er i dag, sier Anna oppriktig.

– Jeg har tilpasset meg med årene, og jeg valgte jo selv å bli annenhustru. Jeg giftet meg da jeg var godt voksen. Det hadde liksom aldri kommet noen passende mann i min vei. Faren min hjalp meg med å finne en ektemann blant sine venner, en med samme status som oss. Alternativet mitt ville vært å leve alene, og det ønsket jeg ikke. I dag har Anna og Mariama henholdsvis ti og seks barn hver.

– Hvordan forholder ektemennene seg til de ulike barna – gjør de forskjell på dem?

– Det hender, nikker begge kvinnene. – En far vil alltid ha ulikt forhold til ulike barn, men det er ikke slik at han derfor rått favoriserer den ene konas barn.

– Jeg har nok opplevd at barna til min manns førstehustru oppfattes som mer vellykkede enn mine egne barn. De gjør mer for sin mor enn mine barn gjør for meg, og nå har de eldste dessuten fått seg jobber. Jeg håper bare det jevner seg ut etterhvert, så mine barn også får gode liv, sier Anna.

– Kanskje kan det hjelpe dem litt at jeg nå går på skolen, og det hadde jeg aldri kunnet hvis jeg ikke hadde hatt hjelp av min manns førstehustru til å passe barna så lenge. Til gjengjeld passer jeg hennes barn når hun besøker foreldrene sine som bor et stykke unna. Da behøver hun bare ta med det hun måtte ha

Både Mariama Dabo og Anna Goudiaby (med hodeplagg) deler sine ektemenn med mannens andre koner.

FOTO: ELISABETH SALVESEN

Elisabeth Salvesen er utenriksreporter i Dagsavisen. Hun har en rekke reiser bak seg i land i den 3. verden.

av diebarn. – Vi bytter også på hvem som steller ved hyttene hjemme, passer høner og vasker klær, sier Mariama.

– En gjør for eksempel det, mens den andre drar til markedet og selger fisk.

Tenker dere noen gang på å skille dere og leve uten en mann? Anna og Mariama kikker litt forsiktig på hverandre før Mariama spør hvordan det da skulle bli med barna – et barn blir jo alltid hos faren sin?

– Det hender at en kvinne skiller seg fra mannen sin, som oftest skjer det hvis mannen er voldelig og slår både henne og ungene. Da lar man også noen ganger kvinnen beholde barna hvis ikke ektemannens andre slektninger protesterer. Men en skilt kvinne har som regel lite å leve av og hvor skal hun bo? Hjemmet er jo ektemannens. Hun kan selvfølgelig flytte hjem igjen til sin familie. Men da må hun som regel jobbe for brodrenes hustruer og har lavere status

møte med mennesker

«Møter med mennesker» er spalten der vi gjerne vil høre om **dine** erfaringer, **dine** historier, **dine** møter med mennesker i andre kulturer. Skriv til oss! Maks. lengde 4000 tegn, eller ca. 70 linjer. (Bidrag som brukes blir honorert.)

i familien enn dem...

– Har førstehustruen også høyest status og kan gjøre livet surt for kone nummer to hvis hun vil?

– Før var det nok oftere slik. Mens jeg for eksempel hadde fordel av å være eldre enn min manns førstehustru, og vi har derfor alltid møttes på likefot, sier Anna.

– I begynnelsen, rett etter at min manns andre hustru flyttet til oss, var jeg ganske striks mot henne og markerte at dette først og fremst var mitt hjem, innrømmer Mariama.

– Med årene har jeg heldigvis kunnet slappe helt av overfor henne, både fordi jeg respekterer henne og liker henne som familiemedlem. Vi er veldig forskjellige, og jo lengre vi lever i samme familie, jo bedre forstår jeg mannen min som dermed får variasjon.

– Men dere kunne aldri tenkt dere den omvendte situasjonen – at dere hadde flere ektemenn?

Kvinnene ser på hverandre.

– Nei, det får klare seg med én, er de enige om.

Globalisering fremmer lokal kreativitet

• INGER A. HELDAL

Visste du at folk i Lesotho skriver 11,3 brev pr. år, mens danskene kun skriver 2,5? Visste du at nordmenn er de mest tillitsfulle i verden, mens kun 7 prosent av brasilianerne stoler på naboen? Opplysningene finnes i UNESCOs «Verdensrapport om kultur» som blir lansert i disse dager.

Formålet med rapporten er å kartlegge tidens trender innen kultur og utvikling, og den kommer som et resultat av arbeidet til Verdenskomisjonen for kultur og utvikling. Den 500 siders rapporten

er skrevet av 37 forfattere fra ulike land, og den har en tverrvitenskapelig karakter. En av forfatterne, Amaya Sen som nettopp vant Nobel-prisen i økonomi viser at økonomisk vekst blir fremmet og ikke hemmet av demokratisk deltakelse og mangfold.

«Mange lokale kulturer og kunstformer blir stimulert av interkulturell kontakt og globale markeder, og ikke knust», sier rapporten videre.

Den meksikanske sosialantropologen Arispe innfører et nytt begrep – convivencia – som i denne

sammenheng betyr å leve sammen, og som har undertoner av gjensidig støtte og samarbeid. «I verden idag ser man en rekke kamper om kontroll over ressurser som altfor ofte blir presentert som kulturelle eller etniske konflikter. Men antakelsen om at ulike folk ikke kan leve sammen, er slett ikke bevist» sier rapporten

Forholdet mellom kultur og økonomi blir trukket fram spesielt, er det plass til kultur når det beslutninger om utviklingsstrategier blir tatt? Og skal kultur innføres som kondisjonalitet for bistand, på

samme måte som Menneskerettigheter? Hovedkonklusjonen er at det finnes langt mer global og lokal kreativitet enn det mange tror, og at globalisering slett ikke betyr kulturell ensretting. Både ungdom og kunstnere inspireres av kontakt mellom ulike kulturer. Rapporten peker på behovet for demokratiske institusjoner som legger forholdene til rette for deltakelse og politiske strukturer som er åpne for ulike stemmer og interesser.

«Verdensrapporten om kultur 1998: Kultur, kreativitet og marked» kan bestilles på tlf. 22 97 45 00.

Fra krig til jordbruk i Bosnia

BOSNIA

Bijelo Polje er en dal utenfor middelalderbyen Mostar i Bosnia. Her var det kamper mellom kroater og muslimer i den etniske konflikten som herjet det tidligere Jugoslavia, før fredsavtalen - Daytonavtalen - ble signert i Paris for temmelig nøyaktig 3 år siden. Avtalen satte en stopper for krigshandlingene som tok livet av nærmere 300 000 mennesker.

I tillegg til krigsødeleggelsen førte oppløsningen av Jugoslavia til at markedet for den tidligere industrien falt bort, og at et nytt næringsgrunnlag måtte opprettes. Dette er en møysommelig prosess, og krever mer enn at punktene i Daytonavtalen blir fulgt - noe som kan være vanskelig nok i seg selv.

Jordbruk som motor. På gården til Salko Bubalo slo det fire granater ned under krigen. To av sønnene ble skadet, og familiens hus ødelagt. Lenger borte i dalen lå vindusfabrikken hvor Salko jobbet. Heller ikke den eksisterer lenger. Likevel er familien til Salko på 11 personer blant dem som kom lettest fra krigen.

Stiftelsen Jæren produktutvikling går nå med støtte fra NORAD inn i sitt andre jordbruksutviklingsprosjekt i Bosnia. 65 gårdsbruk i Bijelo Polje, som også omfatter to fiskeoppdrettsanlegg, skal gjenreises.

Salko Bubalo får nytt drivhus på 300 kvadratmeter, i tillegg til det han har bygget selv. Klimaet tillater 3 ulike kulturer hvert år og Salko skal bli bonde på heltid. Han vil dyrke spinat, salat, agurker og tomat, i tillegg til moreller, plommer og aprikos. Prosjektet håper at arbeidsplasser i landbruk vil erstatte vindusfabrikken som «motoren» i lokalutviklingen.

Samvirkeidé. Med to arbeidende på hvert gårdsbruk betyr prosjektet i første omgang 130 nye arbeidsplasser i Bijelo Polje. Bøndene kjøper drivhus og innsatsvarer til 50% av markedsverdien, og betaler på kreditt over 5 år. Resten dekkes av norske midler. Pengene som betales tilbake går inn i et fond som finansierer ytterligere 30 gårdsbruk. Totaleffekten etter fem år blir 95 bruk med 190 arbeidsplasser.

Det hele organiseres i et landbrukskollektiv som har fått navn etter dalen, og kollektivet ledes av Dragi Zujo, som er siviløkonom og tidligere flyktning på Jæren. Zujo har beregnet at den årlige omset-

ning av produksjonen vil bli rundt 3,5 millioner kroner. Etter at lønninger og utgifter er betalt, vil alt overskudd bli brukt til videreutvikling av landbruket i området, i tråd med samvirkeideen.

Stimulerer til tilbakevending. Bosnia importerer i dag mesteparten av all mat, men har sparsomme valuta-reserver å betale dette med. Myndighetene har store forventningene til modellen som Jæren Produktutvikling arbeider med, og har stilt 1500 mål jord til rådighet for kollektivet. De 65 familiene som er med i landbrukskollektivet vil ha en månedslønn på kr 1880. I dagens Mostar går 8 av 10 arbeidsløse.

Parallelt med aktivitetene i Bosnia arbeider Jæren Produktutvikling blant de bosniske flyktningsmiljøene på Jæren for å stimulere til tilbakevending. Dette støttes av Utlendingsdirektoratet. Det er viktig å gi et tilbud til den gjenværende befolkning og den oppvoksende generasjonen i Mostar-området. Landbrukskollektivet i Bijelo Polje kan motivere innbyggerne til å bli værende i hjemlandet.

Artikkelen er skrevet av NORADs avdeling for frivillige organisasjoner.

Støtte til landbruk i Bosnia kan motivere flyktninger til å vende tilbake.
SCAN-FOTO/REUTERS

Informasjon og desinformasjon

LESERBREV

Den som leste Aftenposten litt grundig den 11. desember fikk trolig med seg en lang en-spalte på side 6 med følgende tittel: «Verdensbanken lovpriser norsk bistand».

Du verden! For vel en måned siden hadde samme avis som topp-oppslag over 1.siden: «Verdensbanken hudfletter norsk bistand». Undringen hos den årvåke leser blir trolig ikke mindre når det i tillegg fremgår at kilden for de motstridende oppslagene er en og samme person, forskningsdirektør Paul Collier i Verdensbanken!

Kort fortalt har ovennevnte merkverdighet sin bakgrunn i følgende: en ganske fersk rapport fra Verdensbanken understreker at et «sunt og godt styresett» er en forutsetning for at utviklingssamarbeid skal ha nytteverdi. Nicaragua og Tanzania er blant de land som, ifølge rapporten, i liten grad tilfredsstiller krav til et godt styresett. Ettersom disse over flere år har vært sentrale samarbeidsland for Norge er det enkelt for dem som notorisk er på jakt et-

ter «negative» oppslag om «norsk bistand» å finne ammunisjon.

Gjennom en rekke år har både den bistandspolitiske ledelsen og talspersoner for NORAD understreket viktigheten av gode, funksjonelle institusjonelle rammeverk i Sør som en sentral forutsetning for at reell utvikling skal finne sted. Mye tyder på at NORAD på dette punktet var tidlig ute og således bidro til en internasjonal debatt om denne type forutsetninger.

Med god grunn har det fra norsk side ved flere anledninger også vært reist kritikk mot bl.a. Verdensbanken for at man der i for liten grad har vektlagt den rolle og betydning som institusjonelle og strukturelle faktorer har for utvikling - i Sør som i Nord. Gledelig er det derfor at Banken de senere årene har kommet sterkt etter på dette felt!

Av Bjørn Johannesen, underdirektør i NORAD

NORAD

DIREKTORATET FOR
UTVIKLINGSHJELP
NORWEGIAN AGENCY FOR
DEVELOPMENT COOPERATION

Tollbugt, 31, Oslo. Åpningstid: 12-15.

Tlf.: 22 31 44 53. Fax: 22 31 44 74. Epost: informasjonssenteret@norad.no

VIETNAM

Direktoratet for utviklingshjelp/NORAD rekrutterer fagfolk til prosjekter i Afrika og Asia.

Under avtale om bistand til programmet Reform av offentlig administrasjon (PAR) i Vietnam har vietnamesiske myndigheter anmodet Norge om finansiell og faglig bistand. Kommunenes Sentralforbund forvalter avtalen på Norges vegne og NORAD vil stå for rekruttering av 2 rådgivere til planlegging og administrasjon av offentlig styre og forvaltning. Målsettingen er å bistå lokalsamfunn og byer med innføring av demokratiske prinsipper i offentlig forvaltning. Den ene stillingen er knyttet til et prosjekt i Binh Ninh provinsen og den andre til departementet som er ansvarlig for utvikling av lokalforvaltningen; Regjerings-komiteen for Organisasjon og Personell (GCOP) i Hanoi. Til å gjennomføre programmet vil det bli etablert Project Support Units (PSU) der det er ansatt nasjonal prosjektdirektør (NPD) som CTA-en skal samarbeide med.

RÅDGIVERE

2 stillinger – Chief Technical Advisor (CTA)

For fullstendig kunngjøring se Aftenposten av 03.12. og Norsk lysingsblad nr. 284 av 07.12.1998

NORAD

DIREKTORATET FOR
UTVIKLINGSHJELP
NORWEGIAN AGENCY FOR
DEVELOPMENT COOPERATION

NORAD
Servicekontoret
Fagavdelingen
Postboks 8034-Dep.
N – 0030 OSLO

Direktoratet for utviklingshjelp, NORAD

FØRSTEKONSULENT

(MIDLERTIDIG - 2 ÅR)

TIL DRIFTSEKSJONEN, ADMINISTRATIV AVDELING

Driftseksjonen har blant annet ansvaret for:

- Koordinering av administrative driftsbudsjetter hjemme og på våre ambassader
- Tilhørende budsjett- og forbruksoppfølging
- Innkjøpsvirksomheten i direktoratet
- Intendantur, eiendom, samband og sikkerhetsadministrasjon

Den nye medarbeideren skal primært ha saksbehandlingsansvaret for økonomi- og budsjettarbeidet i nært samarbeid med seksjonsledelsen.

Søkere må ha erfaring fra offentlig økonomi og budsjettarbeid, fortrinnsvis driftsbudsjett.

Det er ønskelig med høyere økonomi-utdanning. Lang erfaring innen ovennevnte arbeidsområder vil også være kvalifiserende.

Nøyaktighet, stor arbeidskapasitet, evne til selvstendig arbeid og gode praktiske kunnskaper i bruk av IT hjelpemidler er nødvendig.

Stillingen medfører utstrakt kontakt med andre enheter, og dokumentert vilje og evne til samarbeid vil bli tillagt stor vekt. Erfaring fra NORAD/UDs administrative virksomhet hjemme og/eller ute er ønskelig. God muntlig og skriftlig fremstillingsevne på norsk og engelsk er en fordel.

Lønnstrinn 34-48 avhengig av kvalifikasjoner.

Nærmere opplysninger ved kontorsjef Helge M. Kristoffersen, tlf 22 31 45 41 eller underdirektør Anne-Mette Kirø, tlf 22 31 45 44.

Søknader merket «ADM 36/98» sendes Direktoratet for utviklingshjelp – NORAD, driftsseksjonen, postboks 8034 Dep, 0030 Oslo, innen 31. desember 1998.

NORAD

DIREKTORATET FOR
UTVIKLINGSHJELP
NORWEGIAN AGENCY FOR
DEVELOPMENT COOPERATION

God jul!

Med dette historiske bildet av julestemning i Sør-Afrika, som er tatt like etter at denne stranden ble åpnet for svarte, ønsker vi våre lesere en riktig god jul og et godt nytt år.

FOTO: INGER A. HELDAL

nytt om navn

ALIDA JAY BOYE (45) er ansatt som publikasjonsansvarlig i **Senter for utvikling og miljø** (SUM) foruten å være koordinator for SSE forskningsprogrammet i Mali. Hun har tidligere jobbet 5 år ved Multilateral avdeling, UD, og 2 år i Røde Kors og Saga Petroleum i Benin. Boye har hatt rådgiveroppdrag for NORAD i Madagaskar, for CARE i Mali og Felix Drury Architects i Ecuador.

RAGNHILD OVERÅ (33) er ansatt som forsker ved **Chr. Michelsens Institutt**. Hun er utdannet geograf fra Universitetet i Bergen. I øyeblikket er Overå på feltarbeid i Zambia.

TOM B. KRISTENSEN (49) er ansatt som markedschef i **Flyktningerådet**. Han er utdannet markedsøkonom og bygnings-

ingeniør. Han har tidligere jobbet innenfor byggevareproduksjon og har vært administrerende direktør i Cleo Design.

GRANTHAM FERNADO (55) er ansatt hos **Kirkens Nødhjelp** som stedlig representant for Afghanistan og Pakistan. Han er utdannet teolog og har tidligere jobbet for blant andre Strømmestiftelsen og Redd Barna.

PAUL VEDELD (41) skal til India for å jobbe med **NORADs miljøprogram**. Vedeld er forsker og miljøspesialist. Han har bakgrunn fra blant annet Institutt for Økonomi og Samfunnsforskning, Norges Landbrukshøgskole, Noragric og Norplan. Han har også vært foreleser på Bistandsskolen.

GURI RUSTEN (43) er på uteoppdrag i Guatemala som **2. ambassadesekretær**. Hun har blant annet vært sekretær i den

norske UNESCO-kommisjonen, vært generalsekretær i Den danske tibetkomite og generalsekretær i den Norske Helsingforskomite. Siden 1996 har hun vært ansatt som menneskerettighetsrådgiver i NORAD.

INGER A. HELDAL (50) er ansatt som ny daglig leder (vikar) i **Fellesrådet for Afrika**. Hun har 15 års erfaring fra bistandsarbeid, internasjonalt arbeid og foto/journalistikk, og har bodd 6 år i Sør-Afrika.

Hun har tidligere jobbet for blant andre Norsk Folkehjelp, SAIH, SIDA og NORAD. Dessuten har hun vært daglig leder for Norsk Filmforbund og Norske Kunsthåndverkeres Formidlingsentral.

PATRIK EKLØF (34) er ansatt som ny stedlig representant for den danske organisasjonen **Mellempolkeligt Samvirke** i Harare, Zimbabwe f.o.m. februar 1999.

Han har permisjon fra stillingen som daglig leder i Fellesrådet for Afrika. Ekløf har mangeårig erfaring fra bistandsarbeid, internasjonalt arbeid og journalistikk.

LIV RØHNEBÆK (29) er ansatt som juniorekspert ved **UNDPs nordiske kontor i København** fra 1. februar 1999. Hun kommer fra utenriksredaksjonen i Dagsavisen, der hun har vært ansatt i to og et havlt år. Røhnebæk har utdanning fra Norsk Journalisthøgskole, samt en cand.mag.-grad.

Har du skiftet jobb i det siste? Send oss en kort melding, maks. 4-5 setninger og gjerne et bilde. ved plassmangel prioriterer vi de mest utadrettede stillingene.

Svar hvem? hvor? hva i all verden?

1. Tidligere president i Nicaragua, Daniel Ortega.
2. 1983.
3. Grethe Faremo og Kari Nordheim-Larsen.
4. 1990.
5. Beijing (1990).
6. Colombo.
7. NORADs veiledningskontor for import fra utviklingsland.
8. Thorvald Stoltenberg.
9. Kenya.
10. I Cape Town, Sør-Afrika.
11. I Bhopal, India.
12. Mindre enn 1 prosent.
13. Påstander om misbruk av bistandspenger fra EU. «Millionstøtte til boligluksus» (VG).
14. Zimbabwe.
15. Barnas tiår.
16. Finn Gustavsen (Mosambik 77-78)
18. I Peru.
19. Astrid Nøklebye Heiberg.
20. I Kongo (Zaire) og Mosambik.

Karakterboka – fra null til 20:

- Alt riktig:** Les spørsmålene før svarene – ikke omvendt!
- 15-19:** Verden trenger deg.
- 10-14:** Du kan se framtiden lyst i møte.
- 5-9:** Ikke så verst.
- 1-4:** Din interesse for globale spørsmål er kanskje av ny dato?
- 0:** Utenriksdepartementets aspirantkurs er kanskje ikke det du burde søke på i år?

Neste **bistandsaktuelt** kommer: ca. 1. feb.

FOTO: INGER A. HELDAL

FOTO: PER KR. LUNDEN

FOTO: INGER A. HELDAL

LITT MER ENN KRIG OG KATASTROFER...

Er du opptatt av 3. verdensspørsmål? Er du interessert i å lese reportasjer om den økonomiske og politiske utvikling, om de mange små skritt for å unngå sultkatastrofer og krig, om vanlige mennesker som gjenviner troen på fremtiden? Vil du gjerne følge med i de bistandspolitiske og bistandsfaglige debattene? Nå har du muligheten...

... **JA**, jeg vil ha et gratis-abonnement på Bistandsaktuelt. (Dersom du allerede har fått tilsendt Bistandsaktuelt, adressert til deg, trenger du ikke å krysse av. Da er du allerede i vårt adresseregister.

... **NEI**, takk. Jeg har fått tilsendt avisen, men ønsker å bli strøket fra adresseregisteret.

Navn:

Navn:

Adresse:

Adresse:

Postnr./sted:

Postnr./sted:

.....

Abon.nr.:

SENDES TIL: **bistandsaktuelt**, c/o Norsk Fredskorpssamband Drift A/S, boks 6747 St. Olavs plass, 0130 Oslo.

VISSTE DU AT...

Norsk bilateral bistand til fred, demokrati og menneskerettigheter i 1997 beløp seg til 573 millioner kroner.

Menneskerettigheter 1998, utgitt av Utenriksdepartementet.

En løgn kan ødelegge tusen sannheter.

Ordtak fra Ghana (folkegruppen twi)

Handels-IT til utviklingsland

IT: Norge, Hong Kong, USA og Nederland har gått sammen om å gi penger til utarbeidelsen av et informasjons-teknologisk initiativ for utviklingsland, deriblant de minst utviklede landene. Ifølge Verdens Handelsorganisasjon (WTO) kan bedre teknologi hjelpe landene inn i det multilaterale handelssystemet. Støtten innbærer moderne datautstyr til drift av WTOs Handels Referanse Sentre i de respektive landene. Sentrene skal gi landenes handelsministre mulighet til å holde kontakt med andre handelsorganisasjoner i resten av verden.

Omfordelinger av bistanden

BISTAND: Regjeringen foreslår å omfordele i alt 184 millioner på årets bistandsbudsjett. Hensikten bak omfordelingen er å kunne hjelpe nødlidende etter naturkatastrofer i blant annet Mellom-Amerika og Afrika. Regjeringen vil gi ytterligere 55 millioner kroner til hjelpetiltak etter orkanen Mitch, utover de åtte millionene som allerede er gitt. Også nødlidende i Sudan, Eritrea og DR Kongo bør få 47 millioner kroner ekstra, mener regjeringen, som også foreslår å gi ti millioner kroner til leveranser av mat og medisiner i Nordvest-Russland.

Nesten hele «miljølaget» i NORAD samlet til fotografering. Fra venstre: Harold Leffertstra, Semund Haukland, Brit Fisknes, Jon Heikki Aas, Kirsten Bjøru, Rasmus Hansson, Eli Halsen, Arnfinn Engen og Eldar Ryan. FOTO: ØYSTEIN BARSNES

Miljøprosjektet legges ned

Økte antallet «helgrønne» prosjekter med 20 prosent i året

Ved årsskiftet blir det tre-årige Miljøprosjektet i NORAD lagt ned. – Det vi først og fremst har oppnådd er at antallet rene miljøprosjekter årlig har økt med 20 prosent, sier prosjektleder Rasmus Hansson.

• BIBIANA DAHLE PIENE

MILJØ I januar 1996 ble Miljøprosjektet opprettet for å styrke NORADs innsats på miljøsidene. Bakgrunnen var gjentatt kritikk fra media, og en rekke evalueringsrapporter som pekte på manglende systematikk og kvali-

tetssikring, og for dårlig bruk av kompetanse.

I samarbeid med Miljøverndepartementet og andre deler av miljøforvaltningen ble seks eksperter hentet inn, med det mål for øyet å sørge for en systematisk integrering av miljøhensyn i all bistand.

– For NORAD har prosjektet betydd en loftsrydding på miljøsidene. Det er fortsatt en del støv igjen, men hovedpoenget er at miljøhensynene er blitt løftet opp på en mer rimelig plass. Det er slått fast en gang for alle at miljøet skal integreres i all bistand. Samtidig må vi forhindre at vi tygger på gammelt drøv. Det betyr blant annet at vi hele tiden må være

kritiske til om det vi driver med gir mening, sier Hansson.

For tregt. Miljøprosjektet har utviklet bedre rutiner på håndteringen av miljøspørsmål, og en utvidet intern opplæring. En ny miljøhåndbok og en egen opplæringspakke er også like om hjørnet. Men samtidig er ikke bildet bare rosenrødt.

– Vi har jobbet for seint, konstaterer Hansson.

– Vi burde ha brukt mer av tiden til å sørge for at de tingene vi har foreslått faktisk blir gjennomført. Ingenting virker før det blir tatt i bruk; vi har ikke fått jobbet inn de nye rutinene i organisasjonen. Dermed

”
Vi må forhindre at vi tygger på gammelt drøv, og være kritiske til om det vi driver med gir mening.

har vi ikke nådd målet om å sikre at miljøhensyn blir ivaretatt.

Men Miljøprosjektet etterlater seg like fullt en rekke forslag i julegave til NORAD. Blant disse er oppfordringen om å bli flinkere til å bruke ekstern kompetanse, noe også det såkalte Kjørven-utvalget, nedsatt av UD, Miljøverndepartementet og NORAD, konkluderer med.

– Man burde kunne bruke fagmiljøer som SFT, Landbrukshøgskolen og fiskeriinstituttene langt mer effektivt. Her ligger et potensial til å bedre den faglige kvaliteten i prosjekter som NORAD støtter. Til nå har man vært altfor dårlig til dette, mener Hansson.